

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Monika Gabrič

Politična moč in manipulacija na primeru odlagališča NSRAO

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Monika Gabrič

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

Politična moč in manipulacija na primeru odlagališča NSRAO

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Politična moč in manipulacija na primeru odlagališča NSRAO

Avtorica v diplomski nalogi prikazuje pomen in oblike politične moči in razmerje moči na primeru umeščanja odlagališča nizko in srednje radioaktivni odpadkov (NSRAO) v Krškem. V teoretičnem delu se osredotoča na oblike politične moči, participacijo ljudi ter njihovo vlogo v družbi tveganja, ki je obdana z rizično tehnologijo. Nadaljnje pa prikazuje primer delovanja Lokalnega partnerstva Krško, ki je bilo ustanovljeno z namenom vključitve ljudi v soodločanje o umestitvi odlagališča NSRAO v okolje, kar določa tudi Aarhuška konvencija. Izpostavlja (ne)enakovrednost ljudi kot partnerja v odločanju o odlagališču NSRAO in razmerje moči med akterji partnerstva, ki so poleg ljudi še Občina Krško in Agencija za radioaktivne odpadke (ARAO). S tem prikazuje kakšno razmerje moči se je kazalo med akterji, ali so bile zahteve ljudi upoštevane in v kolikšni meri, ali so bili ljudje kot akter enakovreden partner in kako so komunikacijske forme med akterji oblikovale politiko odločitev. Tako želi opozoriti na kakšne omejitve lahko ljudje naletijo pri sodelovanju pri odločitvah in kako sistemsko določena pravila igre ne zagotavljajo pravega sodelovanja in enakovrednosti v primerjavi z ostalimi akterji.

Ključne besede: politična moč, odlagališče NSRAO, razmerje moči, soodločanje ljudi, enakovrednost.

Political power and manipulatiaon on the exemple of LILW repository

In her diploma thesis, the author presents the significance and forms of political power, and the balance of power on the example of locating the Low and Intermediate Waste (LILW) repository in Krško. The theoretical part is focused on the forms of political power, on the participation of people and their role in the society of risk which is surrounded by the risky technology. Furthermore, she presents an example of operation of the Lokalno partnerstvo Krško organisation, which had been established to include the local people in the decision-making about locating the Low and Intermediate Waste Repository, which is also determined by the Aarhus Convention. The author underlines the (in)equivalence of people as a partner in the decision-making process and the balance of power between the partnership players, besides people including also the municipality of Krško and the Agency for Radioactive Waste Management. She presents the displayed balance of power between the players, whether the demands of people were taken into account and to what extent, whether people as a player were an equal partner, and how the communication forms between the players formed the decision policy. So, the author wants to draw the attention to the limits which people can meet with when participating in decisions, and how system determined game rules do not provide real cooperation and equivalence in comparison with other players.

Keywords: political power, LILW repository, balance of power, co-determination, equivalence.

KAZALO

1	UVOD	7
2	METODOLOGIJA	8
2.1	OPREDELITEV PROBLEMA	8
2.2	NAMEN IN CILJ DIPLOMSKE NALOGE	10
2.3	HIPOTEZE	10
2.4	UPORABLJENA METODOLOGIJA	11
2.5	OMEJITVE DIPLOMSKE NALOGE	12
3	STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE	12
4	POLITIČNA MOČ	13
5	SODELOVANJE LJUDI	19
6	RIZIČNA TEHNOLOGIJA IN RIZIČNA DRUŽBA	23
7	AARHUŠKA KONVENCIJA	25
8	LOKALNO PARTNERSTVO KRŠKO	27
8.1	KAJ JE LOKALNO PARTNERSTVO?	27
8.2	NAMEN IN CILJ LOKALNEGA PARTNERSTVA KRŠKO	28
8.3	STRUKTURA PARTNERSTVA, FINANCIRANJE, ODLOČANJE	30
9	ANALIZA PARTNERSTVA: RAZMERJE MOČI IN TEŽAVE PARTNERSTVA	32
9.1	RAZMERJE MOČI	32
9.2	TEŽAVE LOKALNEGA PARTNERSTVA	40
10	ZAKLJUČEK	45
11	LITERATURA	52

KAZALO SLIK

Slika 5.1: Lestvica sodelovanja ljudi.....	20
Slika 8.2: Prikaz akterjev partnerstva.....	28
Slika 8.3: Struktura Lokalnega partnerstva Krško	30

UPORABLJENE KRATICE

ARAO	Agencija za radioaktivne odpadke
ARC	Združenje za uravnavanje sobivanja
CIP	Cowam in Practice
DPN	Državno – prostorski načrt
DLN	Državno – lokacijski načrt
KS	Krajevna skupnost
NEK	Nuklearna elektrarna Krško
NSRAO	Nizko in srednje radioaktivni odpadki
ZEG	Zveza Ekoloških gibanj Slovenije

1 UVOD

Po neuspešnih poskusih iskanja lokacije za NSRAO v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja, je Vlada Republike Slovenije leta 1991 ustanovila ARAO in ji zadala nalogo iskanja rešitve trajnega odlagališča odpadkov. V ožji izbor za umestitev odlagališča je prišla tudi Občina Krško, ki je ponudila lokacijo Vrbina pri Krškem in je bila leta 2009 tudi potrjena s strani vlade. V času postopka iskanja lokacije in njene potrditve je bilo v Krškem ustanovljeno Lokalno partnerstvo Krško z namenom vključitve ljudi v postopek odločanja o odlagališču in doseganja družbene in tehnične sprejemljivosti objekta. Takšen kombiniran postopek izbora lokacije naj bi omogočal udeležbo javnosti na vseh fazah sprejemanja odločitev in zagotovil demokratičen pristop reševanja problema.

Na primeru okoljskega problema se je torej v Sloveniji na podlagi praks drugih držav v sistem odločanja neposredno vključilo novega akterja, t.j. ljudi oz. javnost. Ta je tudi v mednarodnem okviru dobila podlago za soodločanje pri okoljskih problemih, saj je Slovenija podpisala Aarhuško konvencijo, katere namen je vzpodbujati participativno demokracijo na okoljskem področju. Tako posamezniki kot interesne skupine so dobile vsaj sistemsko zagotovilo upoštevanja njihovih interesov in pobud. Slednje so v okviru Lokalnega partnerstva Krško v postopku umeščanja odlagališča redno v okviru odborov partnerstva podajali tudi okoliški prebivalci v bližini odlagališča. Pri tem pa so velikokrat naleteli na različno obravnavo njihov pobud in interesov s strani oblastnih institucij kot ostalih akterjev v procesu odločanja. Ti so namreč določali pravila igre in svojo moč izkoriščali za prevlado nad interesi ljudi in začetne demokratične pogoje sodelovanja in upoštevanja ljudi v okviru Aarhuške konvencije uporabili le za navidezno krinko na ravni sistema. Na to kažejo tudi pričevanja ljudi, ki so velikokrat izpostavili njihovo samo navidezno vključenost pri odločitvah in navzkrižje interesov in slabo komunikacijo med akterji partnerstva in javnostjo.

Družbena sprejemljivost takšnega objekta v okolje ni zahtevala samo vključitev javnosti v proces odločanja, ampak tudi kompenzacijo za odlagališče v neposredni bližini bivanja ljudi. To se je pokazalo iz razprav Lokalnega partnerstva, saj so denarna nadomestila povzročala veliko trenja. Večinoma o višini in razdelitvi zneska med prebivalce in občino kot tudi o smiselnosti nadomestila glede varnosti objekta in morebitne kupljivosti družbene sprejemljivosti. Zakaj torej nadomestila, če je objekt varen, kot so zatrjevali strokovnjaki in državni akterji? Po drugi strani pa je upravičenost do nadomestil razumljiva, saj so okoliški

prebivalci dobili rizično tehnologijo umeščeno skoraj na njihovo dvorišče, zmanjšala se je kupna vrednost njihovih zemljišč, odlagališče pa predstavlja določeno stopnjo tveganja tako za zdravje kot splošno varnost ljudi.

Uspešnost komunikacijske forme pri sprejemanju odločitev je bila v primeru umeščanja odlagališča NSRAO še kako pomembna, saj je uspešen pretok informacij in razumljivost določenih postopkov in dejanj ključ do uspešnega partnerstva. Po drugi strani pa se lahko prav na ravni komunikacije in njenega izrabljanja pokažejo prikriti nameni in razmerje moči med akterji, še posebno, če jim je komunikacija onemogočena ali ovirana, posledično pa pobude in interesi šibkejših akterjev niso upoštevani.

Razmerje moči med akterji vodi igro doseganja njihovega soglasja in tudi v primeru Lokalnega partnerstva Krško v prid oblasti, saj je bila z njene strani zavrnjena pobuda ljudi za posvetovalni referendum in navsezadnje ukinjeno Lokalno partnerstvo po vladni potrditvi trajne lokacije za odlagališče NSRAO v Vrbini. Tako je bilo ukinjeno sodelovanje ljudi pri nadzoru izvajanja zakona, kar pa kaže na manipulacijo in resnično samo navidezno demokratičnost vključitve ljudi v soodločanje, ki se mora kazati tudi v obliki nadzora nad rizično tehnologijo v njihovi bližini.

2 METODOLOGIJA

2.1 OPREDELITEV PROBLEMA

V času postopka iskanja lokacije za NSRAO¹ je bilo leta 2006 v občini Krško ustanovljeno lokalno partnerstvo, sklenjeno med tremi akterji, in sicer vključujočo javnostjo (prebivalci in prebivalke) občine Krško, Občino Krško in ARAO kot zastopnico investitorja, t.j. predstavnico države (Lokalno partnerstvo Krško 2006, 7). Po tem, ko je vlada sprejela Uredbo

¹ »NSRAO so vse radioaktivne odpadne snovi razen goriva iz jedrskih elektrarn ali ostankov njegove predelave. Po približno 300 letih upade radioaktivnost večine nizko in srednje radioaktivnih odpadkov na raven naravnega okolja. Njihova količina je v primerjavi z drugimi nevarnimi industrijskimi odpadki izredno majhna, vendar je zanje potrebno poskrbeti na poseben način, ker so radioaktivni« (Arao.si 2011).

o državno prostorskem načrtu (DPN)² za NSRAO in s tem potrdila dokončno lokacijo odlagališča v Vrbini pri Krškem, je bilo lokalno partnerstvo ukinjeno. Razlog naj bi bil, da ni pravne osnove in finančnih sredstev, člani partnerstva pa zatrjujejo, da je bila ukinitve nezakonita (Posavje.info 2011).

Postavlja se vprašanje, zakaj je bilo partnerstvo ukinjeno in ali ne gre morda za manipulativno dejanje, saj je tako na nek način prekinjen javni nadzor (prebivalk in prebivalcev na tem območju) nad izvajanjem vladne Uredbe. Prav civilna družba ima pri partnerstvu izredno pomembno vlogo, saj ji daje partnerstvo možnost informiranja in sodelovanja, kar pa je še pomembneje, tudi možnost soodločanja in izvajanje določil Aarhuške konvencije³ o dostopu javnosti do informacij (Računsko sodišče 2011, 66).

V 80. in začetku 90. let prejšnjega stoletja je prav tako potekal postopek iskanja lokacije za odlagališče NSRAO, ki pa je bil neuspešen prav zaradi nezadovoljivih komunikacijskih oblik tedanjih agencij. Pomanjkljivosti in napake, ki so krojile neuspeh, pa so bile podlaga za to, kaj pri postopku izbire odlagališča za lokacijo Vrbina pri Krškem spremeniti, da bi dosegli družbeno sprejemljivost. Participacija javnosti je bila torej pomembna in tokratni postopek je dosegel potrditev lokacije, pa je tudi družbeno sprejemljivost? Kljub temu, da je pri postopku izbire odlagališča v okviru lokalnega partnerstva bila vključena civilna družba kot eden izmed partnerjev, pa ta z umestitvijo še vedno ni zadovoljna, odpira se namreč vprašanje ukinitve partnerstva in denarnega nadomestila prebivalcem v območju NSRAO.

Preden je DPN potrdila vlada, ga je tudi občinski svet Občine Krško, pri tem pa ni želel upoštevati zbranih podpisov prebivalstva, ki so želeli posvetovalni referendum. Tu se odpira vprašanje o dejanski ali navidezni vključenosti javnosti pri umeščanju odlagališča NSRAO v prostor in dejanski uspešnosti delovanja lokalnega partnerstva, razmerju moči in (ne)uspešnosti izboljšave komunikacijske forme na podlagi izkušenj neuspelega postopka iskanja lokacije za NSRAO iz konca 80., začetka 90. let prejšnjega stoletja, ki so propadli ravno zaradi ne vključitve javnosti in posledično njihovega velikega odpora.

² 30. decembra 2009.

³ Več o vsebini konvencije pišem v nadaljevanju.

2.2 NAMEN IN CILJ DIPLOMSKE NALOGE

V diplomski nalogi bom preučevala uspešnost Lokalnega partnerstva Krško in njegovih akterjev (Občina Krško, ARAO, civilna družba) pri doseganju družbene sprejemljivosti odlagališča za NSRAO med prebivalci. Pri tem se želim osredotočiti na razmerje moči in njenega izkoriščanja (manipulacije) v procesu odločanja in sodelovanja v času delovanja partnerstva, uspešnost komunikacijske forme in participacijo javnosti pri umeščanju t.i. rizične tehnologije⁴ v njihovo okolje. Cilj diplomske naloge je pokazati, ali je pri delovanju Lokalnega partnerstva Krško civilna družba dejansko razumljena kot enakovreden partner, kakšno je bilo razmerje moči med akterji, kje se je kazalo njeno izkoriščanje (manipulacija) in kako so bile spremenjene komunikacijske forme iz preteklih neuspešnih izkušenj iskanje lokacije za NSRAO (konec 80. let in začetek 90. let prejšnjega stoletja) uspešne med ljudmi in vplivale na uspešnost delovanja partnerstva.

2.3 HIPOTEZE

Na podlagi zgoraj zastavljenega namena in cilja diplomske naloge in obravnavane teme, ki se osredotoča na razmerje moči med akterji, pomembnost soodločanja ljudi pri okoljskih problemih in tako njihove vključitve v še bolj demokratičen postopke odločanja z neposredno participacijo in kot enakovrednega akterja v razmerju do oblastnih institucij, vzpostavljam sledeče hipoteze:

- 1. Odnos med akterji za odlagališče NSRAO kaže na politično (pre)moč oblastnih institucij nad javnostjo kot predvidenim enakovrednim akterjem.*
- 2. Javnost ni bila popolnoma enakovreden partner.*
- 3. Sprememba komunikacijske forme na podlagi preteklih neuspešnih poskusov iskanja lokacije za odlagališče NSRAO je vključila participacijo javnosti, a ni dosegla popolne družbene sprejemljivosti odlagališča NSRAO v Vrbinu med prebivalci.*

⁴ Rizična tehnologija je tista, ki ima priznano stopnjo tveganosti, mednje sodi tudi jedrska tehnologija (A. Lukšič 1998, 34–37).

Pri vzpostavitvi hipotez izhajam iz predpostavke, da je bila javnost po zagotovilih Aarhuške konvencije sicer vključena v proces odločanja in formalno postavljena kot enakovredni partner, vendar je bila že zaradi neizkušenosti in pomanjkanja poznavanja problema v zaostanku glede na oblastne institucije, hkrati pa ni poznala možnih sistemskih postopkov oz. je bila nevešča procedur, s katerimi se na ravni vsakodnevnega dela srečujejo oblastne institucije (od obrazcev, pravilnikov, statutow, zakonov, itd.), kar le-te postavlja v prednost odločanja in izkoriščanja razmerja moči. Prav tako pa družbena sprejemljivost odlagališča ni pogojena samo s sodelovanjem ljudi in njihovo vključitvijo v proces odločanja, ampak tudi z denarnim nadomestilo oz. kompenzacijo.

2.4 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Diplomska naloga bo temeljila na študiji primera, in sicer na primeru Lokalnega partnerstva Krško. Na tem primeru želim z intenzivno študijo primera prikazati razmerje moči med akterji, njeno izkoriščanje (manipulacijo) in dejansko enakovrednost civilne družbe (prebivalstva) v sodelovanju in odločanju z ostalimi akterji. Prav s primerjavo bom lahko dosegla kakšne koncepte moči zagovarjajo različni akterji in kako se je moč razporedila, hkrati pa prepoznala raven manipulacije in ponudila možnosti rešitve glede na predstavljen problem in zahteve akterjev.

V diplomsko nalogo bom vključila tudi že opravljene analize in statistike za izbrano temo, saj bom tako dobila že dokaj relevantne podatke, kot pa bi jih v primeru, če bi se takšne analize lotila sama. Takšne (že opravljene) analize mi bodo prišle prav predvsem za lažje razumevanje razlik med dejanskim stanjem s primerom odlagališča NSRAO in želenim stanjem oz. tistim, ki se kaže v javnosti.

S komparativno metodo želim prikazati različne poglede in mnenja avtorjev na izbrano temo in izluščiti različna stališča, ki ponujajo teoretično podlago mojemu delu, hkrati pa bo komparativna metoda na študiji primera omogočila primerjavo različnih mnenj in zahtev akterjev, ko so bili vpeti v soodločanje določenih problemov ter omogočila prikaz razmerja moči med akterji.

2.5 OMEJITVE DIPLOMSKE NALOGE

V diplomski nalogi sem se odločila osredotočiti samo na Lokalno partnerstvo Krško, kljub temu, da je bilo v postopku izbire odlagališča NSRAO do njegove potrditve s strani vlade aktivno tudi Lokalno partnerstvo Brežice. Če bi popisala še njihovo vlogo, delovanje in uspešnost, bi bila naloga preobširna glede na časovno omejenost izdelovanja diplomske naloge, mi pa to daje možnost, da morda preučim in popišem to temo na naslednji (magistrski) stopnji študija, morda v smislu primerjave obeh partnerstev.

Če se kje v nalogi nanašam na Lokalno partnerstvo Brežice, je to le na mestih, kjer je bila njihova vloga v zvezi s krškim partnerstvom relevantna ali pomembna oz. njihova aktivnost daje kakšnemu dejanju večjo vrednost, ki ni zanemarljiva.

Prav tako zaradi omejitve s časom, nisem uspela opraviti strukturiranih intervjujev z različnimi akterji, s katerimi bi pridobila še dodatne informacije in opis dejanskega stanja. Z njimi bi morda lahko izluščila še dodatne poglede na lokalno partnerstvo, opozorila na kakšno pomanjkljivost, predvsem pa dobila mnenje ljudi, ki so dejansko sodelovali v samem postopku, kar bi omogočalo še podrobneje razdelati zastavljeno problematiko diplomske naloge. Vsekakor imam željo to izpolniti in dodati pri nadaljnjem delu, t. j. magistrski nalogi. Sem pa skušala to nadomestiti z različnimi mnenji, ki so se pojavljala v lokalnih medijih, ki so tudi skrbno spremljali pereči problem odlagališča NSRAO v Posavju.

3 STRUKTURA DIPLOMSKE NALOGE

V prvem delu diplomske naloge se bom podrobneje osredotočila na teoretični podlago mojemu delu, in sicer bom predstavila pojem politične moči, njene oblike in poglede s strani različni avtorjev. Predstavljam tudi možnosti, oblike in omejitve sodelovanja ljudi pri soodločanju ter njihovo vlogo v družbi tveganja, ki je obdana z rizično tehnologijo. S tem želim ponuditi splošno in osnovno predstavo o moči, sodelovanju ljudi, preprekah pri odločitvah in vlogi ljudi pri okoljskih problemih, med katere sodi tudi moj obravnavan problem odlagališča NSRAO. Takšna teoretska zasnova nam bo omogočila lažje razumevanje odnosov med akterji na primeru Lokalnega partnerstva Krško, njihovo razmerje moči in

uspešnost sodelovanja ljudi pri odločitvah. K temu še dodajam poglavje o Aarhuški konvenciji, ki sodelovanje ljudi in njihove pravice pri okoljskih vprašanjih določi tudi v mednarodnem okolju, določila konvencije pa naj bi upoštevali tudi pri delovanju partnerstva.

V drugem delu sledi kratka predstavitev Lokalnega partnerstva Krško, njegovega organiziranja, namena in cilja. Predstavljene so začetne določitve partnerstva, z namenom da bi lažje opazili razliko med zadanimi cilji in dejanskim stanjem v izvajanju.

V zadnjem delu se osredotočam na analizo Lokalnega partnerstva Krško. Osredotočila sem se na teme in dogodke, ki so v partnerstvu povzročile največ razhajanja med akterji, predvsem med ljudmi na eni strani in oblastnimi institucijami na drugi strani. Pri tem prikazujem mnenja različnih akterjev in ugotavljam učinkovitost delovanja partnerstva, razmerje moči med akterji in možnost ljudi pri soodločanju ter njihove opažene prednosti in slabosti partnerstva.

4 POLITIČNA MOČ

Da bi si lahko ustvarili sliko politične moči, njenih razsežnosti in oblik, v poglavju predstavljam poglede in koncepte, ki jih zavzemajo različni avtorji. Ta teoretičen del ponuja osnovo za razumevanje, kako lahko prepoznamo moč v različnih situacijah in na kakšne načine, kar bo omogočalo lažje prepoznavanje razmerja moči na izbranem primeru – odlagališču NSRAO in delovanju Lokalnega partnerstva Krško.

Bachrach in Baratz (1963, 633) sta v okviru behavioristične tradicije opredelila moč kot relacijsko, ki se kaže v treh oblikah:

- a) Da obstaja razmerje moči, mora obstajati konflikt interesov ali vrednosti med dvema osebama ali skupinama.
- b) Odnos moči obstaja takrat, kadar se B podredi željam A. Konflikt interesov je nezadosten pogoj, če A ne bi mogel prevladati nad B, da spremeni svoje obnašanje. Če B ne odreagira, bo politika od A postala neuspešna, ali pa bo raje izvedena preko sile kot pa z močjo.

- c) Razmerje moči lahko obstaja samo, kadar lahko eden od njiju grozi s sankcijo v obliki kazni ali pa nagrade, moramo pa jih smatrati kot resnično nevarnost.

Grdešić na moč gleda procesualno. Tako se moč odvija med dvema elementoma, in sicer subjektom in objektom moči, ki nista identična, a sta del istega sistema. Med njima se vzpostavi odnos moči, pri katerem je B podrejen subjektu A. Moč se tako realizira kot prisila, ki jo en del družbe izvaja ali pa lahko izvaja nad drugim delom, medtem ko slednji nima možnosti, da se je ubrani (Grdešić 1995, 44).

Grdešić iz literature o pojmu moči izlušči dva pristopa k preučevanju moči, gre za pozicijsko in relacijsko moč. Pozicijska moč ob formalnem institucionalnem položaju vključuje tudi družbene značilnosti, kot so izobraževanje, komunikacijski položaj itd. Gre za pristope, ki izhajajo iz stalnih struktur in ne iz značilnosti posameznika. Položaj v strukturi daje posamezniku možnost vpliva, hkrati pa določa partnerje njegovega odnosa in smer interesa. Pozicijska moč kaže na strukturalni aspekt moči, količina moči je v družbi vedno enaka, usmerjena samo na njeno razporeditev (prav tam). Relacijska moč se nanaša na imetnika moči in na tistega, ki to moč trpi oz. jo je deležen, poudarja pa se individualna volja, dejavnost in spodobnost. Gre za pozicijo nadmoči in podreditve (prav tam). Odločilna moč se ne realizira z javno odločitvijo, temveč mnogo prej – v fazi iniciative in inovacije. Če se na pobudo političnih nosilcev v sistem prepuščajo samo sigurne in nekontroverzne vsebine je to odraz moči, četudi skrite (prav tako, 50).

Galbraith pravi, da morajo biti nekatere oblike moči skrite: »Nekatere oblike moči morajo biti skrite, da bi lahko delovale in tisti, ki se pokoravajo, ne smejo vedeti, da se pokoravajo« (Galbraith 1983, 9). Govori o treh oblikah moči, in sicer kondigni, kompenzacijski in pogojni. Kondigna moč doseže podreditev tako, da posamezniku ali skupini ponudi neko alternativo, ki je dovolj neprijetna, da se posameznik ali skupina odrečejo tistemu, kar so želeli. Ima priokus kazni, saj tistim, ki se niso želeli podrediti, prinaša neke posledice oz. z njimi grozi (prav tako, 10–11). Kompenzacijska moč je kondigni ravno nasprotna, tistim, ki si jih želi podrediti, želi ponuditi nagrado, da se počutijo nekaj vredne, to pa je lahko že pohvala, sicer pa je v moderni ekonomiji bolj prevladujoča denarna nagrada. Skupno kondigni in kompenzacijski moči je, da se podrejeni posameznik zaveda, da je podrejen, v prvem primeru zato ker mora, v drugem pa zato, ker bo nagrajen. Torej gre za obliko negativnega in pozitivnega nagrajevanja (prav tako, 11). Pogojna moč pa se vzpostavlja tako, da se menja prepričanje tistih, ki se želijo podrediti s prepričevanjem, izobraževanjem, itd. Vse to v luči

podrejanja, ki ostaja nevidljivo (prav tako, 11–12). Iz tega je razvidno, da sta kondigna in kompenzacijska moč vidljivi, pogojna pa je nevidljiva. Galbraith (prav tako, 42) kot izvore moči našteje: osebnost, lastništvo in organizacija. Vsak od teh treh izvorov ima pomembno povezavo s podtikovanjem in prisilo, navezujejo pa se na zgoraj predstavljene oblike moči. Organizacija se vzdržuje s kondigno močjo, lastništvo s kompenzacijsko, osebnost pa se izvorno navezuje na kondigno moč (prav tako, 42).

Pomemben pogled moči v kapitalistični državi razdela Offe v delu Družbena moč in politična oblast (1985). Pravi, da je v socialnem sistemu »moč lahko smiselna le kot relacijska kategorija in lahko obstoji kot komplementarno razmerje med dvema elementoma. Moč imam lahko le nad nečim, kar s svojo strukturo dopušča moje uveljavljanje moči in jo sprejema, to pa mi s svoje strani tako rekoč daje pooblastilo za izvajanje moči. Edino razmerje zunaj teh pogojev komplementarnosti je razmerje neposrednega fizičnega nasilja« (Offe 1985, 35).

Offe konceptualizira državno organizirano vladavino kot selektiven sistem pravil, ki producira dogodke kot proces sortiranja. Razloži, katere selektivnosti mora opravljati država, da funkcionira kot kapitalistična država. Proces sortiranja pripelje do pravil izključevanja in to kar oblast izključuje, so nedogodki. Označimo jih kot: socialno - strukturne (nedogodki, ki temeljijo na predpostavljenih strukturnih značilnostih sistema in na zgodovinskih premisah, ki ga določajo), naključne (dajejo prednost eni zakonodajni alternativni pred drugo, ki je skupaj z njo postavljena kot predlog, je pa prav tako nedogodek) in sistemske (so v vmesnem področju med a in b, izhajajo iz organizacijskih struktur in procesov političnega sistema in jih brez tega ni mogoče razložiti) (prav tako, 36–37).

»Državni aparat ima selektivnost⁵, saj je njegov cilj čistiti razredni interes iz borniranih, kratkoročnih, nasprotujočih si in nepopolno oblikovanih interesov pluralistične politike vplivanja; to pomeni, da izbere in upošteva tiste, ki so v skladu s celotnim interesom kapitala, ki temu še pripomorejo k artikulaciji« (prav tako, 37). S temi selekcijskimi funkcijami država izpolnjuje svojo nalogo pomočnika pri oblikovanju pozitivnega razrednega interesa. Gre za pozitivno formulacijo razrednega interesa (prav tako, 38).

Država ima torej dve merili za izoblikovanje selektivnosti: prvi je, da se selektivnost izoblikuje za poenotenje in izčiščenje skupnega kapitalskega interesa, in to tudi proti empiričnim ugovorom posameznih interesnih blokov in industrijskih skupin (prav tako, 38).

⁵ »Selektivnost je nenaključna, sistemska omejitev kakega prostora možnosti« (Offe 1985, 38).

Druga vrsta selektivnosti je komplementarna selektivnost, ki pa je v zaščiti celotnega kapitala proti antikapitalističnim interesom in konfliktom. Gre za selektivnost, ki državi omogoča politično uveljavljanje razrednega interesa, ki ga je država šele uveljavila in spravila na racionalno jedro, in daje interesu načelno privilegirano možnost za uveljavitev. Tukaj pa država s svojo selektivnostjo ukrepa negacijsko, kot organ represije proti nasprotnim artikulacijam interesov. Gre za oblastveno uveljavljanje razrednega interesa (prav tako, 38).

Offe pravi, da je mogoče mehanizme izbiranja, ki so institucionalno utemeljeni, ugotoviti na štirih ravneh: struktura, ideologija, proces, represija. »Ti predstavljajo proces zaporednih filtrov, katerih rezultate (suverene akte, politične procese) določajo kumulativna selekcijska dejanja tega sistema« (prav tako, 39). Lastnosti ravni mehanizmov izbiranja so:

- Raven strukture: kaj bo postalo predmet državne politike, je v političnem sistemu institucij že določeno, dejanske meje politike pa označuje omejenost materialnih virov in informacij. Da se politizira samo določene vsebine, kaže tudi obstoj birokratskih organizacij (prav tako, 39).
- Ideologija: ta obstoji tudi v najbolj odprtih političnih institucijah. Čeprav deluje neizoblikovana, pa podpira selekcijo in artikuliranje socialnih problemov in konfliktov (prav tako, 40).
- Proces: gre za formalne strukture pravil, ki pa niso samo neka proceduralna formalnost, ampak vplivajo na določeno vsebino in rezultat procesa, in sicer tako, da dajejo določenim vsebinam politike večjo možnost za uveljavitev, dajejo prednost določenim interesom, boljše možnosti v koaliciji, možnosti za uporabo sredstev. Z vsakim proceduralnim pravilom se ustvarja dejanje prednosti ali dejanje izključevanja za določene teme, skupine, interese (prav tako, 40).
- Represija: politične dogodke se lahko omeji z represivnimi dejanji državnega aparata, ki jih izvedejo policija, vojska ali sodstva (prav tako, 40).

Za kapitalistično državo je značilna dvojna določitev politične moči. Po njeni institucionalni obliki jo določajo pravila demokratično-predstavniške oblike vladanja (politična skupina ali stranka se lahko polasti oblasti, če na volitvah dobi ustrezno večinsko podporo volivcev), po vsebini pa je določena s potekom in potrebami akumulacijskega procesa. Ta dvojna struktura izhaja iz strukture moderne kapitalistične države (prav tako, 61).

Tudi Neumann (1992, 301) politično moč opredeli dvojno, in sicer kot socialno in kot politično. Socialna moč se izkazuje pri gospodovanju človeka nad človekom, izvaja se z različnimi sredstvi oz. tehnikami, ki se jih ljudje lahko poslužujejo: vzgoja, propaganda, materialne pobude, prisila do terorja in druge. Socialna moč postane politična takrat, ko je usmerjena k moči države. Vsak človek pa ima na politično moč svoj pogled. Te poglede Neumann (prav tako, 301–302) razdeli na osem delov: klasični pogled antične filozofije (družba predstavlja moč), avguštinski pogled (politika kot zlo), tomističen pogled (»common sense«), liberalizem (ni zaupanja v politično moč, ji postavlja ogrado, pravni okvir), epikurejski pogled (politika je samostojna veja družbenih poslov, v osnovi jim ni pomembno, kdo vlada in s kakšnim ciljem, samo da lahko dobri državljani sledi svojim težnjam), anarhistični pogled (odklanja politiko in državo, politika je sila zla, družba pa dobro), marksistični pogled (politična oblast je nujen proizvod zgodovinskega procesa, ki ga mora družba prehoditi, preden se vzpostavi brezrazredna družba, družba brez politike), Rousseaujev pogled (politika je hkrati vseobsegajoča in neobstoječa zaradi identičnosti vladarjev in tistih, katerim se vlada). Lukšič (2009a, 13) razmerje moči opiše kot iracionalno, nepredvidljivo in v različnih obsegih. Razmerje moči namreč ni mogoče opredeliti s pravnimi odnosi, prav tako razmerja med močnimi in nemočnimi ni mogoče izčrpati na racionalni ravni, kot tudi ne povsem predvideti. Politike (policies) se vedno kažejo kot izraz političnih moči med akterji, ki sodelujejo pri oblikovanju politik. Kateri akterji bodo prepuščeni in s kakšnimi pristojnostmi stopajo v ta proces, pa je odvisno od pravil igre in od institucionalnega dizajna. Slednji skrbi za selekcijo akterjev, interesov, vizij, vrednot, ki bodo lahko sodelovali pri oblikovanju neke politike (policy). Lukšič pravi, da prav pri institucionalnem dizajnu poteka prva demokratična bitka. Razmerje moči med akterji je tisto, od katerega bo ta institucionalni dizajn odvisen, bolj ali manj demokratičen in bolj ali manj prepusten za določene akterje. Bije se bitka, v kateri pa akterji svojo moč uporabljajo na različne načine in za različne namene (prav tam).

Nadaljnje Lukšič pojasni, da teoretiki moč delijo na pozitivno zmožnost in na moč kot dominacijo. Slednja ima negativno konotacijo, saj posameznika ali skupino napeljuje, da načenja avtonomijo drugega posameznika ali skupine. Moč kot pozitivna zmožnost pa se razume kot sredstvo za premagovanje dominacije (prav tako, 14).

Lukšič se je v članku *Konec demokracije?* opredelil samo na moč kot dominacijo, kar pa želim v diplomski nalogi prikazati tudi sama, saj se za moj izbrani problem - odlagališče NSRAO sklada s predpostavljeno metodologijo, in sicer razmerja moči, za kar pa lahko sklepamo, da se je pri sklepanju odločitev kazalo po dominantnih oblikah moči. Hkrati pa

dominante oblike moči kažejo na razmerje med vladajočimi in vladanimi, delujejo pa tudi v smeri krepitev moči nad vladanimi (prav tako, 15) in so ravno zaradi te svoje lastnosti ustrezne za prikaz nadaljnega lažjega razumevanja odnosov moči na primeru odlagališča NSRAO in delovanju Lokalnega partnerstva Krško. Ta razdelitev moči kot dominacije tudi jasno zaokroži že predstavljene poglede na moč različnih avtorjev, ki sem jih obravnavala v začetku tega poglavja.

Moč kot dominacijo razumemo v štirih dimenzijah. Prva je eksplicitna in opazna uporaba moči, z namenom, da se nadzoruje obnašanje drugih. Predstavljeno je s formulo: »A ima moč nad takrat, ko lahko prisili B, da stori nekaj, česar B sicer ne bi storil« (prav tako, 14).

Druga je manj očitna in opazna, saj lahko A izvaja moč nad B tako, da se posluži zastraševanja, groženj, nadzoruje dostop do odločevalske arene, nadzoruje odločevalsko agendo in se izogiba vidnim sredstvom, kot so fizična moč, denar ali volilni glas. Rezultat takšne oblike moči je pogosto nedelovanje ali neobnašanje, saj A prepreči B, da bi storil to, kar bi si želel storiti. Gre za bolj subtilno moč, ki jo je težje opazovati in meriti (prav tako, 14).

Če je pri izvajanju prvih dveh oblik moči B zavesten moči in nadzora A, pa tretja oblika moči pokaže na nezavestnost B. Gre za nadzor ljudi prek manipuliranja, spreminjanja njihovega sorazumevanja in zaznave lastnih interesov. To obliko moči ponavadi prepoznamo z izrazito propagando, z manipuliranjem s simboli, medijskim sprevračanjem in ideologijo. »Včasih ljudje verjamejo v mite in stereotipe o sebi ali sprejemajo zgodbe in opise drugih o sebi. Ko se to zgodi, B voljno stori to, kar A oznani, četudi je to objektivno v nasprotju z njegovimi interesi« (prav tako, 14). Lukšič predstavi še eno obliko moči, ki je nastala na podlagi del Michaela Foucaulta. Usmerja se na »na oblikovanje identitete B, ki sočasno odpira tudi vprašanje narave in identitete A«, pozornost pa daje družbenemu in političnemu kontekstu, ki se je izoblikoval skozi razmerje moči in ima obsežen vpliv na našo identiteto. »Vse naše politične, ekonomske, pravne in religiozne prakse so vrasle v družbeni kontekst, ki ga obvladujejo različni diskurzi in pravila, ki pa so rezultat razmerja moči v določeni časovni točki. Učimo se misliti in obnašati v skladu s temi diskurzi in pravili, zato postanemo specifični tip ljudi, ki je nastal kot rezultat življenja znotraj nekega družbenega konteksta« (prav tako, 14–15). Ta četrta oblika dominante moči deluje skozi avtoritativni kulturni kontekst, v okviru katerega se oblikujejo dominantna prepričanja, obnašanje in ne nazadnje tudi identitete. Lukšič pa še dodaja, da je ta četrta oblika moči »vpisana v vse naše družbene

prakse, ki so vedno vpete v družbeni kontekst, v katerem je moč imanentno navzoča« (prav tako, 15).

S temi strnjenimi oblikami moči želim zaključiti poglede na njene oblike in načine prepoznavanja. V nadaljevanju se prav tako osredotočam na moč, le da jo želim vpeti med ljudi, se pravi prikazati, kakšno moč imajo lahko ljudje pri oblikovanju politik in na kakšen način je lahko ta moč ovirana oz. zavrtta.

5 SODELOVANJE LJUDI

Poglavje obravnava možnosti ljudi za sodelovanje pri političnih odločitvah in na kakšen način so lahko upoštevani pri soodločanju. Ali so njihove pobude in želje upoštevane, je namreč velikokrat odvisno, kako daleč jim uspe priti v procesu selektivnosti nosilcev oblasti, ki določajo agendo in kako uspešno ali pa manipulativno je zastavljena komunikacijska forma med akterji. V tem se kaže razmerje moči med akterji in možnosti preboja pobud in zahtev na dnevni red ali pa njihova umaknitev in neobravnavanje. Postavlja se vprašanje zakaj? Kot bomo videli v nadaljevanju, so interesi nosilcev oblasti drugačni od interesov državljanov.

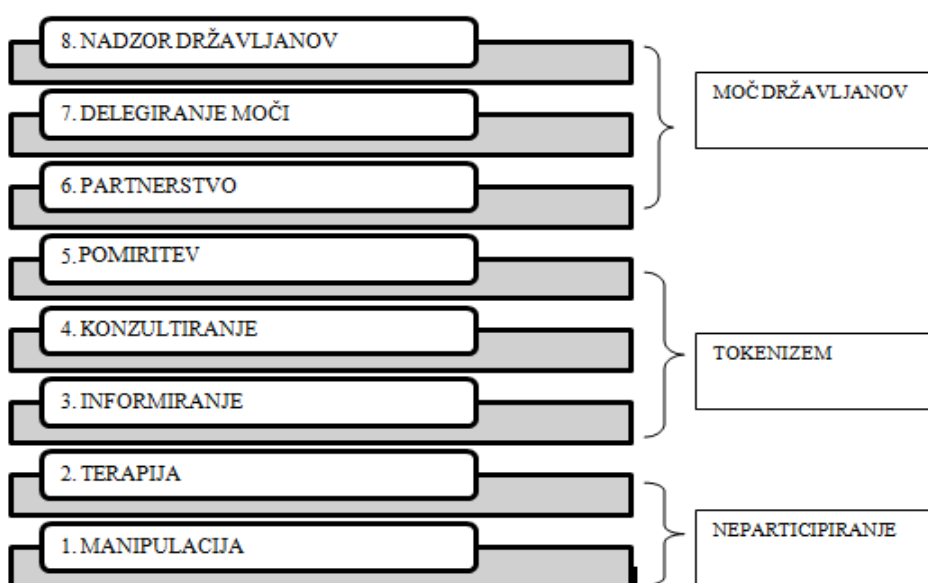
Za začetek poudarimo, da je delovanje državljanov v skupini pomembno, saj jim to zagotavlja večjo prebojno moč in usklajenost. To poudarita tudi Hannah Arendt in Mattern: »Posamezniki, ki delujejo sami, ne bodo mogli spremeniti sveta« (Mattern 2006, 391). Reševanje javnih problemov demokratično zahteva, da se posamezni državljani združijo skupaj, da bi delovali usklajeno. Mattern izpostavi tri načine sodelovanja državljanov v kolektivni političnih akcijah: deliberacija, pragmatično reševanje problemov, soočanje (prav tam).

Arnsteinova participacija ljudi opredeli kot moč ljudi, ki je prerazporejena. Ta omogoča, da se državljani, ki so bili do sedaj izključeni iz političnega in ekonomskega procesa, vključijo v ta proces. Gre za strategijo, pri katerih se do sedaj ne vključeni pridružijo določanju, katere informacije se delijo, kateri cilji in politike se določijo, kako se dodeljeni davčni viri, kako delujejo programi. Participacije ljudi je na kratko sredstvo, s katerim lahko povzročijo socialne reforme in ki jim omogoča delitev koristi v dobro družbe (Arnstein 1969, 2). Namen

participacije državljanov je, da želijo »nobodies« postati »somebodies« z dovolj moči, da bi se ciljne institucije odzvale na njihova mnenja, želje in potrebe (prav tako, 3).

Arnsteinova v delu *A Ladder of Citizen Participation* nazorno pokaže lestvico osmih oblik participacije oz. sodelovanja ljudi in kažejo na njihovo razmerje moči, s katero razpolagajo. Prikazana je na sliki 5.1 spodaj. Opiše načine sodelovanja ljudi, ki si na lestvico od spodaj navzgor sledijo takole: manipulacija, terapija, informiranje, konzultiranje (posvetovanje), pomiritev, partnerstvo, delegiranje moči, nadzor državljanov (prav tako, 2–3).

Slika 5.1: Lestvica sodelovanja ljudi

Vir: Arnstein (1969, 2).

Prva dva nivoja, manipulacijo in terapijo označi kot neparticipiranje, ki si jih določene strukture izmislijo kot nadomestek za resnično sodelovanje. Glavni namen teh dveh oblik ni dejanska pomoč državljanom pri sodelovanju in načrtovanju, ampak »izobraževanje« in »zdravljenje« državljanov. Sledeča tipa sodelovanja sta informiranje in konzultiranje, ki ju skupno označi za tokenizem. Ta stopnja omogoča tistim brez moči, da se jih sliši in da dobijo določene informacije. Kljub temu pa to ni nujno dovolj, da bodo njihovi pogledi vplivali na stran vladajočih, saj državljanji ne razpolagajo z mehanizmi, ki bi jim to omogočili. Peti nivo, pomiritev, je za eno stopnjo višja oblika tokenizma. Četudi imajo državljanji pravico za svetovanje, pa imajo prevladujočo obliko odločanja še vedno vladajoče strukture. Nivo partnerstva, delegirane moči in nadzor državljanov so načini sodelovanja državljanov z večjo oz. naraščajočo stopnjo moči odločanja. Partnerstvo omogoča pogajanje in doseganje

konsenza z ljudmi na oblasti, delegirana moč in nadzor državljanov pa jim daje možnost sprejemanja odločitev. Zadnji nivo, nadzor državljanov je hipotetični in kaže na to, do katere stopnje se lahko razvije participacija državljanov (prav tako, 2–3).

Kljub temu, da je mnogokrat ljudem omogočeno sodelovanje in soodločanje, pa se velikokrat izkaže, da se oblastni organi izogibajo njihovim predlogam, rešitvam in zahtevam. To skušajo prekriti na različne načine, končni cilj je, da problem ni uvrščen na dnevni red. Tako Grdešić v okviru političnega odločanja predstavi tri razloge neuspešne uvrstitve problemov na dnevni red (Grdešić 1995, 86–89).

- a) Neodločanje: lahko je razlog različnih vplivov in dejavnikov, v večini primerov pa problemi ne pridejo na dnevni red zaradi njihovih značilnosti, nasprotnih igralcev, omejenih kapacitet odločevalskega telesa in drugih razlogov. Gre za moč doseganja ustrezne agende, ki se še močnejše manifestira z onemogočanjem in kontroliranjem tega procesa. Pomembno je, kaj vlade počnejo, še bolj pa kaj ne želijo početi.
- b) Ignorirani in nerešeni problemi: glede na končni cilj je rešitev problema možna na nekaj različnih načinov. Ena je uspešna rešitev problema, druga odločitev, a brez uspeha v reševanju problema in tretja neuspešnost na samem začetku oblikovanja agende. Odločevalski pristopi, ki ne rešujejo probleme, pa so: odločitve, ki nosijo veliko stopnjo vrednostnega konflikta in se po navadi o njih burno razpravlja, kar pa politikom prinaša izgubo pri volivcih; odločitve, ki simbolično rešujejo problem, saj sprejete rešitve niso dovolj za rešitev situacije; odločitve, ki se sprejemajo postopno in ga tudi tako rešujejo ter s tem prinašajo nove probleme; zamudno in počasno reševanje problemov, katerih razlog je po navadi v politični naravi; prenašanje problema iz ene odločevalske ravni na drugo, iz ene institucije na drugo in deluje kot izogibanje pravi rešitvi problema.
- c) Izguba položaja na dnevnem redu: problemi, ki se že nahajajo na dnevnem redu, da se o njih sprejmejo odločitve ali pa se pričakujejo, s časom zgubijo svoje mesto in ga prepustijo drugemu problemu močnejših akterjev. Status javnega reda se izgubi hitreje kot status formalnega.

Mattern moč poveže z demokratičnostjo in efektivno akcijo ljudi, pravi, da »moč spodkopava demokratično državljanstvo, hkrati pa je tudi ključna zahteva državljanstva. Brez moči, ki omogoča kritično mišljenje in efektivno akcijo, posamezniki ne morejo veliko narediti kot

državljeni« (Mattern 2006, 379). Poleg tega, pa še ne pomeni, da če nekdo participira, da tudi odločuje, saj mora za to imeti formalne kompetence (oblast) ali neko moč oz. vpliv. Županov predpostavlja, da participacija pomeni dvoje: prvič, da je vsak posameznik motiviran za sodelovanje v procesu kolektivnega odločanja in drugič, da ima posameznik resnično možnost, da v tem procesu sodeluje. Participacija pa se v lokalnih skupnostih bolj pogosto koristi za negacijo odpora (manipulacija) kot pa za uravnoteženje, negacijo moči (Županov, 1985, 129).

Ljudje pogosto, kljub poudarjanju, da so vključeni v odločevalski proces, naletijo na odpor tistih, ki so bili do sedaj privilegirani. Pri vključevanju ali izključevanju pa je treba upoštevati tudi komunikacijske forme. Lukšič (2009b, 106) pravi, da je poleg komunikacijske forme, »pomembna tudi zavest o pomenu izgrajevanja ustreznih komunikacijskih form, v katerih ti procesi potekajo in s pomočjo katerih se sistemsko jača politična moč prizadete javnosti«. Komunikacijske forme omogočajo lažje uveljavljanje pričakovanj, zahtev, vizij pa tudi skupnih interesov. Slednje se brez ustreznih komunikacijskih form uveljavljajo kot minimalna moč prizadete javnosti, ki je odvisna od dobrohotnosti političnih elit na oblasti (prav tam). Da ljudje ne bi delovali zgolj na osnovi svojih presoj Warren (1996, 242) poudarja, da morajo biti možnosti posameznikov za preverjanje, branjenje lastnih referenc in pobud dane že na ravni sistema. V primeru, da na ravni sistema niso vključeni, ima to za posledico empatijo do drugih, slabo informiranost, nimajo pa tudi možnosti, da bi razvili kritične veščine, ki so potrebne za artikulacijo, obrambo in preverjanje svojih pogledov. Komunikacijska socializacija posameznikov v tem primeru ne steče.

Poglavje prikazuje na kakšne načine lahko ljudje sodelujejo in kako so lahko pri tem omejeni in kaj jim lahko to sodelovanje prepreči. Ker tudi sama obravnavam primer Lokalnega partnerstva v Krškem, ki je razumljeno kot sodelovanje in soodločanje ljudi pri umeščanju odlagališča NSRAO v okolje, so takšni teoretični pogledi v pomoč prepoznavanja morebitnega sodelovanja in omejevanja le tega tudi na tem primeru. V naslednjem poglavju pa želim predstaviti, zakaj je sodelovanje ljudi pri okoljskih problemih nujno in kaj se z njihovo vključitvijo kot akterja v sodelovanju z oblastmi spremeni.

6 RIZIČNA TEHNOLOGIJA IN RIZIČNA DRUŽBA

S tem, ko smo v Sloveniji v okolje umestili jedrski objekt, t.j. NEK in odlagališče NSRAO ter s tem, ko proizvajamo še ostale visoko - radioaktivne odpadke, smo še bolj postali družba tveganja. Smo družba, ki je rizično tehnologijo umestila medse v okolje, v neposredno bližino, in tako nismo samo del rizične družbe kot svet v celoti, ampak kot posamezna država, ki ima rizično tehnologijo na svojem dvorišču in le-ta zahteva posebno pozornost. Družbi tveganja namreč grozi samouničenje, hkrati pa postavlja nov izziv demokraciji. Riziki so postali del našega vsakdanjega življenja in zaradi svoje lastnosti ogrožanja življenja zahtevajo sodelovanje ljudi, ki se imajo na takšna tveganja pravico odzvati.

Ulrich Beck (2001) v delu Družba tveganja moderno družbo opredeli kot rizično družbo. »Riziki nastajajo kot posledica odločitev, ki dobijo svojo materializacijo v industrijski proizvodnji. Ta vrsta rizikov pa je povsem drugačne narave, kot so bili riziki, s katerimi so se spopadale dosedanje kulture na različnih stopnjah družbenega razvoja« (A. Lukšič 1999, 56). Beck pravi, da so nekoč družbena tveganja izhajala iz premajhne oskrbe s higiensko tehnologijo, njihov vzrok za tveganje pa je danes povsem drugačen, meji namreč na industrijsko proizvodnjo. »Današnja tveganja in nevarnosti se torej bistveno razlikujejo od na videz pogosto podobnega srednjega veka po globalnosti svoje nevarnosti (človek, žival, rastlina) in po svojih modernih vzrokih. So modernizacijska tveganja. So pavšalni proizvod mašinerije industrijskega napredka in se z njenim nadaljnjim razvojem sistematično zaostrejujejo« (Beck 2001, 26).

Kot dodaja Lukšič (1999, 56) se rizična družba prvič v zgodovini spopada sama s sabo kot proizvajalko rizikov. Posledično ji grozi njeno lastno uničenje in sploh uničenje življenja na Zemlji. Do takšne vrste rizikov nas je pripeljalo znanje in popolno gospostvo nad naravo. »Toda problem ni v znanju in tehnologiji, pač pa v razhajanjih med sistemom norm, institucij itd., ki predstavljajo objektivne ovire in ki so bile vzpostavljene kot funkcionalna opora produkciji in reprodukciji življenja v industrijski družbi« (prav tam). Beck razlaga, da je proizvodnja tveganja v moderni družbi sistematično povezana z družbeno proizvodnjo tveganj. Tudi porazdelitveni problemi in konflikti družbe pomanjkanja so prekriti s problemi in konflikti, »ki izhajajo iz proizvodnje, definicije in porazdelitve znanstveno - tehnično proizvedenih tveganj« (Beck 2001, 23). Družbo tveganja poimenuje katastrofalna družba, saj

v njej grozi, da bo izredno stanje postalo normalno stanje (prav tako, 96). S tem ko raste nevarnost, pa v družbi tveganja nastanejo novi izzivi demokraciji:

Družba tveganja vsebuje tendenco k »legitimnemu« totalitarizmu odvrčanja nevarnosti, ki s pravico po preprečevanju najhujšega v vse preveč znani maniri ustvarja drugo, še hujšo. Politični stranski učinki civilizacijskih stranskih učinkov ogrožajo politično-demokratski sistem v njegovem ustroju. Znajde se v slabem precepu, da ali s pričo sistematično proizvedenih nevarnosti odpove ali pa da z avtoritarnimi oporniki državne reda razveljavi temeljna demokratska načela. Prebiti to alternativo je ena najbistvenejših nalog demokratskega mišljenja in delovanja v sedanji prihodnosti tveganja (prav tako, 97).

Beck še poudari, da narave ni več mogoče dojeti brez družbe in družbe ni več mogoče dojeti brez narave. Slednja je postala zgodovinski produkt »v naravnih pogojih svoje reprodukcije uničena ali ogrožena notranja oprema civilizacijskega sveta« (prav tako, 98). Družba tako ni več avtonomna, saj problemi okolja niso samo problemi okolnega sveta, »temveč družbeni problemi, problemi človeka, njegove zgodovine, njegovih življenjskih pogojev, njegove povezave s svetom in dejanskostjo, njegovega ekonomskega, kulturnega in političnega stanja« (prav tako, 99). Tveganja oblikujejo skupnost tveganja, tako pa se pripadniki različnih razredov, strank, poklicnih in starostnih skupin organizirajo v državljske pobude, da bi preprečili nevarnosti, ki jih prinašajo jedrska energija, strupeni odpadki ali očitno uničevanje narave (prav tako, 57).

Lukšič (2001, 412) izpostavi aktivnost ljudi, saj so ti, ko opazijo, da bo z neko odločitvijo prizadeto njihovo dobro življenje, pripravljene vzeti stvari v svoje roke in narediti vse, da bi preprečili implementacijo te odločitve in bodo brezkompromisno branili svoje dvorišče, če ne celo svet. Temeljna ideja, ki vleče naprej družbo tveganja, je varnost. V ospredje se postavijo vrednote ne-varne družbe (Beck 2001, 59–60). Prav zaradi tega, pa je potrebno, da se ljudem omogoči uveljavljanje posameznih in skupinskih interesov, ko gre za okoljska vprašanja. Lukšič tako trdi (2004, 37), da prav zaradi vsesplošne prizadetosti in trpljenja ni več potrebe po institucionalnih ovirah, ki bi to preprečevale. Aktivna vloga ljudi je zaželena in od državnih in mednarodnih institucij se pričakuje, da bodo vzpostavile ustrezne razmere za razcvet te aktivnosti. To bi tudi pričakovali na primeru odlagališča NSRAO, saj kot tako predstavlja tveganje za družbo in vsesplošno prizadetost ljudi. Slednji pa imajo pravico uveljavljati svojo aktivno vlogo in možnost sodelovanja pri odločanju, v tem postopku pa

naletijo tudi na že predstavljene različne ovire: od neupoštevanja predlogov, njihovega neuvrščanja na dnevni red, izkoriščanja položaja moči tistih, ki imajo oblast, neustreznih komunikacijskih form itd. Kaj se od tega kaže na primeru odlagališča NSRAO, pa bom predstavila v nadaljevanju diplomske naloge, ki se usmerja na delovanje Lokalnega partnerstva Krško v okviru katerega želim prikazati razmerje moči med akterji, vključenost ljudi v soodločanje (enakopravnost), komunikacijske forme in uspešnost partnerstva kot oblike participiranja ljudi pri okoljskih problemih. Še prej pa predstavljam Aarhuško konvencijo, ki je pomembno vlogo odločanja pri okoljskih problemi dodelila prav ljudem samim.

7 AARHUŠKA KONVENCIJA

Pri opisu Aarhuške konvencije se osredotočam na njen namen in cilj, ter s tem nakazujem kako pomembno vlogo je pri okoljskem odločanju podelila poleg ostalih akterjev predvsem javnosti. Ker je bilo delovanje Lokalnega partnerstva Krško vzpostavljeno na upoštevanju načel Aarhuške konvencije, je to poglavje predvsem smiselno za prikaz kako mednarodno okolje določa oblikovanje odločevalskega procesa. S tem pa bi tudi lažje razumeli namen in cilj programa in delovanja Lokalnega partnerstva Krško.

Aarhuška konvencija je mednarodni dogovor, ki pomembno vlogo pri ohranjanju okolja in trajnostnega razvoja daje posameznikom in organiziranim skupinam (Kos in Marega 2002, 9). Njen namen je vzpodbujanje participativne demokracije⁶, Slovenija pa je pogodbo skupaj s petintridesetimi državami in Evropsko skupnostjo podpisala 15. junija 1998, na četrti ministrski konferenci Okolje za Evropo v danskem mestu Aarhus. Vzpodbuja vključevanje vseh interesnih skupin (javnih oblasti, civilne družbe, gospodarstva) v proces odločanja in s tem doseganje družbenega konsenza pri okoljskem odločanju (Mirković 2002a, 13). Pomembno pri Aarhuški konvenciji je, da daje civilni družbi pomembno vlogo pri odločanju o okoljski problemih. O temeljnih določbah konvencije Mirkovičeva pravi, da »dajejo pravico vsakega človeka sedanjih in prihodnjih generacij, da živi v okolju, primernem za njegovo

⁶ To ne pomeni uvajanje participativne demokracije na vseh področjih, temveč samo na okoljskem, ki je postalo »področje s posebnim pomenom« (A. Lukšič 2002, 25).

zdravje in blaginjo. Skrb za uresničevanje človekove pravice do zdravega življenjskega okolja pa razširi iz oblastnih institucij na civilno družbo in ji podeli instrumentalne pravice, ki jih lahko uporablja pri okoljevarstvenih prizadevanjih« (Mirković 2002b, 19). Te pravice so: pravica do obveščeniosti o kakovosti okolja in vplivih na okolje, pravica do sodelovanja pri okoljskem odločanju in pravica do pravnih sredstev za zaščito pravic civilne družbe (prav tam).

Ker v diplomski nalogi dajem pomemben poudarek javnosti pri sodelovanju in uspehih Lokalnega partnerstva Krško, je s politološkega pogleda nujno razumeti, kaj javnost kot akter pomeni v razmerju do institucionalnih akterjev. Slednji imajo po navadi večjo moč, zato je v 9. členu konvencije zapisano, da je potrebno zagotoviti normativno in sistemsko zaščito javnosti⁷, saj je njena moč v primerjavi z ostalimi akterji vključenimi v komunikacijske in odločevalske procese, procese oblikovanje politike in programov na področju okolja, manjša (A. Lukšič 2002, 25). Konvencija torej vpeljuje novega akterja, t.j. javnost, ki ima v komunikacijskem in odločevalskem procesu na področju okolja pomembno vlogo na različnih ravneh in da bi lahko našla pravo mesto, potrebuje ustrezne odgovore na vrsto vprašanj (prav tako, 26).

Vendar se ponuja vprašanje, v kolikšni meri ima javnost možnost odločanja? Kot pravi Lukšič (prav tako, 19) »nosilci javne oblasti na osnovi svojega koncepta politike nekatere akterje bolj, druge pa manj prepustijo k mestom odločanja in oblikovanja politike, programov, itd., pač glede na njihovo oceno o pomembnosti posameznih akterjev za vzpostavljanje pogojev akumulacijskega procesa«. Pri zagotavljanju enakih možnosti med akterji z različno močjo (stroka, javnost, investitorji in politika) ima torej prav javna oblast odločilno vlogo (prav tako, 31). Načine kako javnost lahko sodeluje je Pličanič (2002, 53) razdelil v tri skupine. Pri sprejemanju odločitev organov javne oblasti, povezanih z okoljem javnost sodeluje na naslednje načine:

- Sodelovanje v postopku decision-making (pri postopkih za izdajo dovoljenja za konkreten poseg v okolje, najpogostejši so npr. gradnje objektov).
- Sodelovanje pri postopkih policy-making (pri postopkih priprave načrtov, programov in drugih aktov namenjenih oblikovanju politike v zvezi z okoljem, npr. akti politike

⁷ Konvencija javnost opredeli kot več fizičnih ali pravnih oseb, pa tudi njihova združenja, organizacije in skupine (Aarhuška konvencija 1998).

poseganja v okolje, varstva okolja, prostorski plani, izvedbeni načrti, sektorski načrti gospodarjenja z naravnimi dobrinami).

- Sodelovanje v postopku law-making (pri postopkih priprave izvršilnih predpisov, splošno pravno obvezujočih normativnih dokumentov, ki imajo bistven vpliv na okolje; gre za sodelovanje pri pripravi podzakonskih predpisov, ki jih izdaja vlada in ministri).

8 LOKALNO PARTNERSTVO KRŠKO

Poglavje o Lokalnem partnerstvu Krško opisuje njegov namen, cilj, način financiranja in doseganja konsenza. To nam bo služilo predvsem za lažjo nadaljnjo analizo (ne)uspešnosti partnerstva, odnosov moči med akterji, komunikacijske forme in odločevalskega procesa.

8.1 KAJ JE LOKALNO PARTNERSTVO?

Da bi lažje razumeli strukturo, namen in cilj Lokalnega partnerstva Krško, želim v tem poglavju najprej prikazati, kaj sploh lokalno partnerstvo formalno je in zakaj se vzpostavlja takšna oblika sodelovanja med različnimi akterji ter za kakšne primere.

Pri lokalnem partnerstvu gre za obliko sodelovanja med državo, občino in lokalnimi deležniki. Partnerstvo je primerna oblika za reševanja vprašanj, ki so nacionalnega pomena in v zvezi, s katerimi imajo partnerji različne, običajno tudi nasprotujoče poglede in interese, rešitev pa mora biti sprejeta s soglasjem. Prav pri vmeščanju jedrskih objektov v prostor, se je ta oblika v tujini pokazala kot uspešna. Na podlagi tujih praks, se je za lokalno partnerstvo kot obliko pridobivanja in spodbujanja družbene sprejemljivosti odlagališča, v Sloveniji odločila tudi ARAO (Računsko sodišče 2011, 66).

»Glavni namen lokalnega partnerstva je najti rešitev za prostorsko umestitev odlagališča, ki bo dolgoročno sprejemljiva za občino in njene občane ter bo izpolnjevala strokovne in varnostne zahteve Agencije za radioaktivne odpadke ter institucij, pristojnih za jedrsko in

sevalno varnost« (prav tam). Hkrati pa takšna oblika sodelovanja omogoča tudi izvajanje določil Aarhuške konvencije o dostopu javnosti do informacij, udeležbi pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah (prav tam).

Kot navaja Program delovanja Lokalnega partnerstva v občini Krško, je bilo partnerstvo sklenjeno med tremi akterji (kot je prikazano na sliki 8.1 spodaj), in sicer med javnostjo občine Krško (prebivalci in prebivalke), občino Krško in zastopnikom države, t.j. ARAO (Lokalno partnerstvo Krško 2006, 6).

Slika 8.2: Prikaz akterjev partnerstva

V programu (prav tako, 3) zasledimo, da je le ta pripravljen v skladu z osnovnimi določili Aarhuške konvencije, z namenom vključitve javnosti v čim zgodnejši fazi, seznanjanje javnosti z vsemi informacijami, ki jih potrebuje za sodelovanje, omogočanjem javnosti ustrezne oblike posvetovanj, jasnih načel sodelovanja in pričakovanja glede vpliva javnosti, izražanje in posredovanje pripomb, upoštevanje teh pripomb v odborih lokalnega partnerstva in objava usklajenih in neusklajenih stališč.

8.2 NAMEN IN CILJ LOKALNEGA PARTNERSTVA KRŠKO

Če pogledamo na končni namen Lokalnega partnerstva Krško, je bilo ključno dejstvo zagotoviti za občino in njene občane sprejemljivo rešitev problematike, se pravi umeščanja odlagališča NSRAO v okolje. Med drugim pa tudi vključiti javnost k sodelovanju po določilih Aarhuške konvencije. Program delovanja Lokalnega partnerstva v občini Krško (Lokalno partnerstvo Krško 2006, 3–7) navaja sledeče točke:

- akterjem omogočiti aktivno medsebojno sodelovanje v razpravah o vseh predlogih, rešitvah in aktivnostih, ki se nanašajo na vprašanja, zaradi katerih se partnerstvo vzpostavlja;
- zagotoviti demokratičen in odkrit potek vseh aktivnosti, v povezavi s pripravo državnega lokacijskega načrta za odlagališče NSRAO;
- omogočiti aktivno sodelovanje vključene javnosti v razpravi o vseh zadevah, ki se nanašajo na izbor lokacije in prostorsko umeščanje odlagališča NSRAO ter pripadajoče infrastrukture;
- aktivno sodelovanje (participacija) vključene javnosti v odločanju o pogojih sprejemljivosti prostorskega umeščanja odlagališča NSRAO in sobivanja z jedrskimi objekti;
- omogočiti vključeni javnosti dostop do potrebnih informacij, preden o problematiki, o kateri se odloča, poda svoja stališča;
- omogočiti vključeni javnosti, da lahko pred odločitvijo argumentirano poda svoja stališča;
- omogočiti aktivno sodelovanje vključene javnosti pri odločanju o sprejemljivosti prostorskega umeščanja odlagališča NSRAO in sobivanja z jedrskimi objekti, vzpostavitev medsebojnega zaupanja med partnerji.

Cilj, ki si ga je partnerstvo zastavilo, je bil dogovor, ki bi bil sprejemljiv za vse partnerje. Hkrati pa doseči optimalno informiranost in sodelovanje vključene javnosti in ugotoviti družbeno sprejemljivost umeščanja odlagališča v okolje. Cilj partnerstva je bil tako podrobneje razdeljen v tri sklope, in sicer: informiranje in komuniciranje, vključevanje javnosti v okoljsko odločanje, in povečanje zaupanja in ter vzpostavitev in ohranjanje dialoga (prav tako, 5–6).

Kot je na prvem skupnem sestanku vseh odborov povedal župan občine Krško, Franc Bogovič, je od partnerstva pričakoval »dvig demokracije v občini, saj je to idealna priložnost za vključitev velikega števila ljudi v odločevalske procese in dvig medsebojnega zaupanja. (...) V tem času moramo biti potrpežljivi, saj je to pionirsko delo v slovenskem prostoru« (Tematski odbori 2006, 2). Izpostavil pa je tudi nevarnosti oz. pasti lokalnega partnerstva, in sicer kako množico ljudi ohraniti osredotočene na vsebine, kakšen je domet partnerstva (na

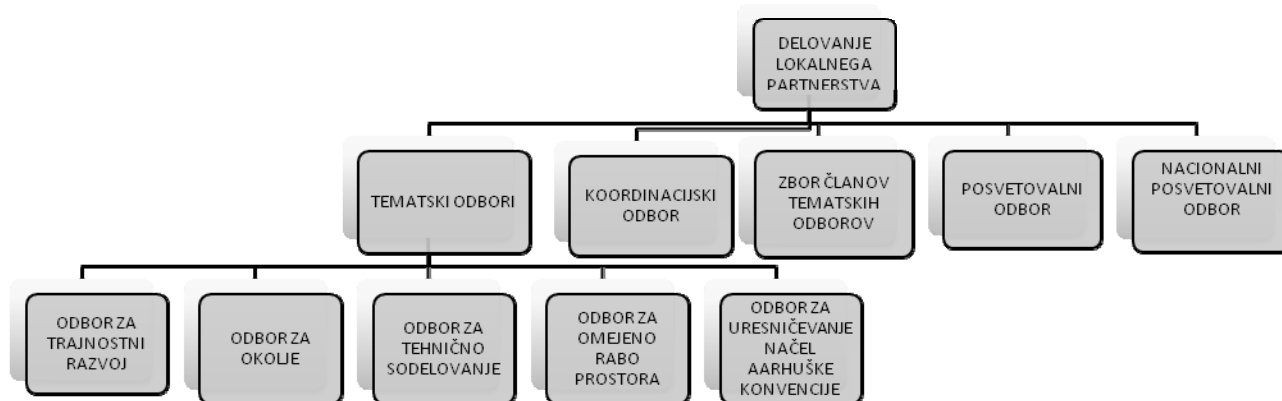
katere odločitve lahko vpliva) in nepredvidljivost države zaradi rokov in upravnih postopkov (prav tam).

8.3 STRUKTURA PARTNERSTVA, FINANCIRANJE, ODLOČANJE

Poglavje o strukturi, financiranju in odločanju v partnerstvu nam bo поблиže prikazalo način delovanja partnerstva in pri analizi delovanja Lokalnega partnerstva Krško omogočilo lažjo določitev razmerja moči, možnosti soodločanja in sodelovanja, komuniciranja med partnerji ter prikaz (ne)uspešnosti takšnega sodelovanja med akterji.

Strukturo partnerstva prikazujem na Sliki 8.2 spodaj. Kot je razvidno, je delovanje potekalo v okviru tematskih odborov, koordinacijskega odbora, zbora članov tematskih odborov in posvetovalnih odborov. Kot dodatno telo so ustanovili tudi nacionalni posvetovalni odbor. Tematski odbori pa so bili razdeljeni na: odbor za trajnostni razvoj, odbor za okolje, odbor za tehnično sodelovanje, odbor za omejeno rabo prostora in odbor za uresničevanje načel Aarhuške konvencije (Lokalno partnerstvo Krško 2006, 7).

Slika 8.3: Struktura Lokalnega partnerstva Krško

Značilnosti posameznih odborov so sledeči:

- a) **Tematski odbori** naj bi vsebinsko pokrivali različne vidike umeščanja in bivanja z jedrskimi objekti in so bili odprti za vključevanje novih članov (prav tako, 7–9).

- b) **Koordinacijski odbor** je bil sestavljen in predstavnikov članov tematskih odborov. Predstavnik so izbrali člani posameznih tematskih odborov med seboj, predstavniki so lahko bili stalni ali pa so se izmenjevali glede na tematiko, ki jo je koordinacijski odbor obravnaval. Koordinacijski odbor se je sestajal najmanj dvakrat do trikrat letno, sestavljali pa so ga: po 1 predstavnik vsakega tematskega odbora (ki ni bil hkrati predstavnik ARAO ali Občine Krško), 2 predstavnika Občine Krško, 2 predstavnika Občinskega sveta občine Krško, po 1 predstavnik svetov krajevnih skupnosti (KS), ki mejijo na potencialno lokacijo (KS mesta Krško, KS Leskovec, KS Krško polje, KS Dolenja vas), 2 predstavnika ARAO. Naloge koordinacijskega odbora so bile usklajevanje dela tematskih odborov, zbiranje stališča odborov in po potrebi posredovanje pri usklajevanju stališč, skrb za pretok informacij med tematskimi odbori in najširšo javnosti, po potrebi organizacija tematskih srečanj, usklajevanje in potrjevanje finančnega načrta delovanja lokalnega partnerstva in vsaj enkrat letno sklic zbora članov tematskih odborov (prav tako, 10).
- c) **Zbor članov tematskih odborov** so sestavljali vsi tematski odbori, načeloma se je sestajal enkrat letno za pregled opravljenih aktivnosti in potrditev dela za naprej. Vsak zbor članov tematskih odborov je imel predsedujoče telo v sestavi enega člana vsakega tematskega odbora, župana občine Krško in direktorja ARAO. Njihove seje so bile javne, prebivalke in prebivalci pa so bili o njih obveščeni s predhodnim povabilom prek časopisa Posavski obzornik in lokalnih medijev (prav tako, 10).
- d) **Nacionalni posvetovalni odbor** ni bil del Lokalnega partnerstva Krško, občina ga je namreč predvidela v podporo izvajanja aktivnosti lokalnega partnerstva. Namenjen je bil obravnavi tistih tem, ki so presegle pristojnosti občine Krško in ARAO. Hierarhični ni bil nad partnerstvom, bil je posvetovalne narave. Sestavljali so ga: predstavniki pristojnih ministrstev, predstavnik občine Krško, predstavnik investitorja ARAO in Sklada za razgradnjo NEK ter predstavniki zainteresiranih energetskih podjetij (prav tako, 10–11).

Financiranje Lokalnega partnerstva Krško je omogočila ARAO, po pogodbi z Občino Krško. Za izvajanje partnerstva so bila na voljo sredstva, namenjena za: celotno administrativno podporo delovanju lokalnega partnerstva oz. delovanju odborov, predavanja strokovnjakov po

izboru tematskih odborov, pripravo neodvisnih študij, različne ekskurzije članov odborov, program informiranja, izobraževanja in vključevanja javnosti. Člani so v odborih delali prostovoljno, kritje materialnih stroškov pa je usklajeval koordinacijski odbor pri potrjevanju finančnega načrta delovanja partnerstva (prav tako, 14).

Mnenja v okviru tematskih odborov so se sprejemala s konsenzom vseh prisotnih članov odbora. V primeru, če konsenz ni bil možen, so se zabeležila različna mnenja in argumenti zanje ter so o tem obvestili javnost. Kot je zapisano v programu delovanja partnerstva, to ne sprejema odločitev o umestitvi odlagališča NSRAO v prostor, ampak v obliki skupnega poročila poda predlog odločitve z obrazložitvijo, ki ga posreduje občanom občine Krško na zborih krajanov in občinski svetnikom na seji občinskega sveta. Ta bi registriral, obravnaval predloge partnerstva in zavzel stališče. Predlog odločitve o umestitvi odlagališča NSRAO bi sprejeli občani občine Krško in občinski svet občine Krško (prav tako, 14).

9 ANALIZA PARTNERSTVA: RAZMERJE MOČI IN TEŽAVE PARTNERSTVA

V poglavju bom opisala izpostavljene zaplete pri sodelovanju in odločanju javnosti kot enakovrednega partnerja v primerjavi z ostalimi akterji. Je bila javnost res enakovreden partner, kakšno je bilo razmerje moči, kakšne opcije so zmagale in zakaj in kakšne težave so se pojavile pri delovanju partnerstva? To bom podrobneje prikazala na primeru ukinitve partnerstva, neupoštevanje javnosti pri pobudi za referendum in težavah za določitev nadomestila – jedrske rente.

9.1 RAZMERJE MOČI

Na spletni strani Agencije za radioaktivne odpadke (ARAO) lahko preberemo: »Lokalno partnerstvo v občini Krško⁸ je prenehalo delovati leta 2010, potem ko je bila decembra 2009 s

⁸ Delovalo je tudi Lokalno partnerstvo Brežice, ki je bilo prav tako ukinjeno z uredbo vlade o potrditvi odlagališča v Vrbini. Lokalno partnerstvo v Sevnici pa je bilo v letu 2006 zaradi pritiska javnosti ukinjeno na začetku delovanja, »sevniški občinski svet je tako sprejel sklepa o ustavitvi vseh postopkov in aktivnosti v zvezi

sprejetjem vladne uredbe lokacija Vrbina v občini Krško potrjena kot lokacija za odlagališče NSRAO. V teku je proces preoblikovanja lokalnega partnerstva glede na nove okoliščine in namen« (Arao.si 2010b).

Razlog, ki se je največkrat pojavljal za ukinitvev, naj bi bilo pomanjkanje finančnih sredstev in pravne osnove za nadaljevanje (Posavje.info 2011). A pojavlja se problem zakaj sploh ukinitvev, če je bilo v Programu delovanja Lokalnega partnerstva v občini Krško zastavljeno širše delovanje partnerstva, tudi v času umestitve in razgradnje odpadkov:

Lokalno partnerstvo traja načeloma v času umeščanja, obratovanja, neobratovanja in razgradnje jedrskih objektov v občini Krško. Lokalno partnerstvo, ki obravnava umeščanje lokacije odlagališča NSRAO, pa je ustanovljeno za določen čas, in sicer do sprejema državnega lokacijskega načrta za odlagališče NSRAO, ter lahko preneha pred tem rokom v naslednjih primerih: če ARAO ugotovi, da na območju občine Krško ni primerne lokacije za gradnjo odlagališča NSRAO, z dnem, ko je obvestilo vročeno Občini Krško, če Občina Krško izstopi, z dnem, ko je obvestilo vročeno ARAO, s sporazumom med partnerji, z dnem sprejema sporazuma. V primeru, da se sprejme pozitivna odločitev o umestitvi odlagališča na potencialni lokaciji v občini Krško, se lokalno partnerstvo prilagodi, nadgradi in nadaljuje (Lokalno partnerstvo Krško 2006, 15).

V zapisniku prvega⁹ skupnega sestanka članov vseh tematskih odborov lokalnega partnerstva v ustanavljanju je v pogovoru o širši zastavitvi in delovanju partnerstva, ki se je razvil med prisotnimi, tedanji direktor ARAO, Miran Veselič zatrdil, da: »Ko bo lokacija odobrena, se lokalno partnerstvo nadaljuje kot dotlej, se izgrajuje, izboljšuje, nadgrajuje tudi v času delovanja NSRAO in ko se zapre (torej več kot 100 let)« (Tematski odbori 2006a, 7).

V dokumentu, ki so mi ga posredovali iz ARAO in vsebuje vsebinske teze Lokalnega partnerstva, pa je o delovanju partnerstva oz. ukinitvi zapisano sledeče: »Lokalno partnerstvo z občino Krško (...) se po objavi izbora lokacij zaključi in prekine za ves čas mirovanja procesa prostorskega umeščanja v tej občini. Lokalno partnerstvo se na novo vzpostavi v primeru obnovitve procesa prostorskega umeščanja v tej občini« (ARAO 2006, 4–5). Glede

s prostorsko umestitvijo NSRAO in da občina Sevnica ne dovoljuje nobene lokacije za radioaktivne odpadke na svojem območju« (Arao.si 2010a).

⁹ Sestanek je potekal 18. julija 2007.

ukinitve so še zabeležili, da se delovanje partnerstva zaključi s sprejemom DLN za odlagališče NSRAO (prav tam). Pri tem se kaže torej dvojnost določitev pravil delovanja, za katere na moremo dokončno potrditi, katere se pravilne, oz. ali morda zadnji dokument ni bil naknadno vsebinsko spremenjen, saj se teza o ukinitvi razlikuje od tiste v Programu delovanja Lokalnega partnerstva v občini Krško.

Da obstaja sum na nezakonitost in manipulacijo ukinitve poudarijo tudi akterji Lokalnega partnerstva partnerstvo Krško in Brežice¹⁰ na tiskovni konferenci¹¹ v Spodnjem Starem gradu, kjer so opozorili, da je bila ukinitve partnerstev nezakonita, saj je bilo v ustanovitvenih aktih zapisano, da bosta delovali do konca delovanja jedrskih objektov (Posavje.info 2011).

Z ukinitvijo lokalnega partnerstva se pojavlja vprašanje, ali ne gre za manipulativno dejanje, saj se z ukinitvijo ukine tudi javni nadzor (nadzor občanov) nad izvajanjem Uredbe¹² o DPN za odlagališče nizko in srednje radioaktivnih odpadkov (NSRAO), ki jo je sprejela vlada konec leta 2009 in s tem potrdila mesto odlagališča v Vrbini pri Krškem?

Participacija javnosti je eno osnovnih načel Aarhuške konvencije, in s tem ko se je partnerstvo ukinito, je bila javnost izločena iz procesa nadaljnjega nadzora jedrskega objekta v svoji okolici v obliki združenja. To pokaže na razmerje moči, ki v tem primeru služi v prid javnih oblasti, ki so uspele ukiniti partnerstvo, ne da bi javnost sploh pri tem imela možnost odločanja o obstoju.

Na nespoštovanje javnosti kot enakovrednega partnerja so člani partnerstva večkrat opozorili. Še v postopku sprejemanja načrtov za odlagališče leta 2008, ko je potekala javna razprava o odlagališču NSRAO, je Bojan Petan v imenu partnerstva očital občini in državi, »da ne spoštujeta lokalnega prebivalstva kot tretjega partnerja v postopku sprejemanja načrtov za odlagališče« (Lokalno.si 2008). Župan Franc Bogovič je z izgovorom, da cenijo partnerstvo skušal poudariti, da je iz njega prav zaradi ukvarjanja zgolj z načelnimi zadevami odšlo veliko sodelavcev (prav tam). Torej lahko sklepamo, da je imelo lokalno partnerstvo kar precej organizacijskih težav. Kljub temu pa so ljudje pokazali enotnost pri odločitvi za pobudo o

¹⁰ Brežice omenjam zaradi skupnega sestanka partnerstev in njune skupne reakcije na prenehanje delovanja lokalnega partnerstva, sicer pa se v nalogi osredotočam na Lokalno partnerstvo Krško.

¹¹ Na tiskovni konferenci so poleg Lokalnega partnerstva Krško in Brežice sodelovali tudi: Zveza ekoloških gibanj Slovenije (ZEG), Združenje za uravnavanje sobivanja (ARC) in Krajevna skupnost Stari grad.

¹² Uredba o DPN je izvedbeni prostorski akt za državno prostorsko ureditev. V njej so določene rešitve prometno tehničnega, komunalnega, varnostnega in okoljevarstvenega prostora kot tudi urbanistično, arhitekturno in krajinsko oblikovanje posega v prostor (Posavje.info 2009a).

posvetovalnem referendumu o soglasju k lokaciji odlagališča NSRAO. Predstavniki krajanov in Lokalnega partnerstva so 20. maja 2009 županu občine Krško predali 1.425 neoverjenih podpisov za posvetovalni referendum, ki bi se izvedel za volivce v krajevnih skupnostih: mesto Krško, Dolenja vas, Leskovec in Krško Polje, torej v štirih mejnih krajevnih skupnostih, ki mejijo na odlagališče (Lokalno.si 2009). Tako so v KS mesta Krško zbrali 751 podpisov, v KS Dolenja vas 226, v KS Leskovec pri Krškem 263 in v KS Krško polje 185 podpisov volivcev. Skupno število zbranih podpisov tako krepko presega 10 % volivcev, ki jih je v teh štirih KS 948, v celotni občini Krško pa 2118 (Posavje.info 2009b).

Bojan Petan iz Lokalnega partnerstva, je ob predložitvi podpisov prebivalcev izpostavil pomen pobude, in sicer da je »odločanje o vprašanju umeščanja odlagališča NSRAO na lokaciji Vrbinja posebnega pomena za občino in še posebej za njen ožji del, štiri mejne krajevne skupnosti, ki mejijo na potencialno lokacijo. Ker doslej v razgovorih v Lokalnem partnerstvu kot na zborih krajanov ni bilo doseženega potrebnega soglasja o umestitvi, podpisani krajan predlagamo razpis svetovalnega referenduma, kjer bomo lahko pokazali svojo voljo« (Lokalno.si 2009). O tem ali bi bil referendum ali ne, je moral občinski svet občine Krško odločiti v osmih dneh. Zataknilo pa se je pri tem, da bi moral biti referendum razpisan na celotnem območju občine, ne samo za štiri krajevne skupnosti. Tako je župan predlagatelje referenduma zaprosil za dopolnitev pobude, ti pa so to zavrnil in vztrajali, da se referendum tiče le teh štirih KS v neposredni bližini NEK, ker pa ni bilo dopolnitve pobude, je župan na podlagi 47. člena Zakona o lokalni samoupravi, pobudo smatral kot nevljučno (Občina Krško 2009a).

Pobudniki so se nato v pritožili na Upravno sodišče, to pa je tožbo zavrglo, saj pobudniki naj ne bi imeli pravnega interesa za vložitev tožbe. Sodišče je navedlo, da »tožnik ne more pravno veljavno zahtevati posvetovalnega referenduma, saj zakon o lokalni samoupravi ne vsebuje določbe, v skladu s katero bi bil občinski svet lokalne skupnosti dolžan razpisati posvetovalni referendum na zahtevo določenega števila volivcev« (Rtvslo.si 2009). Hkrati pa so pritrdili mnenju občine, da gre pri vprašanju odlagališča zaradi majhnosti Slovenije za vprašanje, ki nima samo pomena v štirih KS, ampak morajo imeti enake možnosti sodelovanja vsi prebivalci Slovenije znotraj vseh slovenskih občin (prav tam). Predlagatelji referenduma so bili mnenja, da so bili zavedeni, saj je v statutu občine Krško po njihovih besedah jasno pisalo, da lahko razpis posvetovalnega referenduma zahteva 10 odstotkov prebivalcev občine (prav tam).

Tukaj se torej kaže razkorak med prebivalstvom, ki želi participirati, soodločati, pa mu je ta možnost dejansko zavrnjena. Kaže se razmerje politične moči, ki omogoča prevlado institucij tako na lokalni kot državni ravni, čeprav so ljudje imeli osnovo za posvetovalni referendum v statutu občine Krško, določa ga namreč 44. člen statuta, ki pravi: »Občinski svet lahko razpiše svetovalni referendum o posameznih vprašanjih posebnega pomena, da se ugotovi volja občanov. Svetovalni referendum se lahko razpiše za vso občino ali za njen del. Svetovalni referendum se mora razpisati na zahtevo najmanj 10% volivcev v občini ali njenem posameznem delu. Rezultati svetovalnega referenduma ne zavezujejo občinskega sveta« (Občina Krško 2000, 14).

Tudi javnomnenjska raziskava o družbeni sprejemljivosti odlagališča, ki jo je leta 2009 naročila ARAO, je pokazala, da bi bilo izid v primeru referenduma težko napovedati, saj je bila populacija v občini močno polarizirana. Za odlagališče bi glasovali na ravni občine, medtem ko bi znotraj 1500m pasu večina (60%) odlagališče najverjetneje zavrnila (Arao.si 2009, 2).

Svetniki občine Krško so tako kasneje, 6. junija 2009 potrdili predlog DPN za odlagališče NSRAO v Vrbini, 30. decembra 2009, pa je Uredbo o DPN za odlagališče NSRAO sprejela tudi vlada. Občina Krško je ob potrditvi predloga DPN o sodelovanju z javnostjo spletni strani ob tem zapisala:

V postopek sprejemanja DPN za umeščanje odlagališča NSRAO v prostor je bila z ustanovitvijo lokalnega partnerstva vključena tudi širša javnost. Cilj lokalnega partnerstva je bil doseči informiranost in sodelovanje vključene javnosti, da bi v mejah svojih pravic sodelovala pri odločanju, ki vpliva na okolje. V kombiniranem postopku umeščanja odlagališča se je poleg tehnične sprejemljivosti ugotavljala tudi družbena sprejemljivost objekta v lokalnem okolju (Občina Krško 2009b)

Lokalno partnerstvo se ob tem nikakor ni počutilo kot vključeno v soodločanje, v enem izmed svojih vabil na zbor javnosti za doseganje družbene sprejemljivosti odlagališča NSRAO, ki je potekal 28. januarja 2010, so zapisali:

(...) si je 23 občinskih svetnikov, ki smo jih mi izvolili, dovolila, da izda pozitivno mnenje k DPN, ne da bi si pred glasovanjem pridobila mnenje svojih volivcev. Edina, prava odločitev - demokratična, o sprejetju odlagališča, bi bil referendum. Čeprav je

bilo zbranih 1425 podpisov (v dveh dneh), z zahtevo po referendumu, jih aktualna oblast ni upoštevala. Tudi zahtev, ki smo jih institucijam podali prebivalci, ni nihče vzel resno, o njih odločal ali pripravil kakšne konkretne rešitve (Posavje.info 2010a).

Čeprav je javnomnenjska raziskava o družbeni sprejemljivosti odlagališča NSRAO, ki je leta 2009 potekala v celotni občini Krško in jo je naročila ARAO pokazala, da obstaja relativno visoka družbena sprejemljivost izgradnje odlagališča NSRAO, pa se je pri tem pokazalo drugačno mnenje anketirancev v pasu 1500 m od odlagališča, kjer se je pokazal najnižji nivo družbene sprejemljivosti. Tam je nekaj manj kot polovica anketirancev nasprotovalo izgradnji, 40% jih ne bi nasprotovalo ob soglasju skupnosti, 10% pa ni nasprotovalo izgradnji (Arao.si 2009, 2).

Raziskava je pokazala tudi, da pri večini, predvsem pa v pasu 1500 m ni bil primarni problem v družbeni sprejemljivosti odlagališča, temveč v nadomestilih za sprejetje odlagališča v okolje. Javnost naj bi problematika odlagališča zelo zanimala, menili so, da so o njej dobro obveščeni in da postopke oz. procese odločanja ocenjujejo kot legitimne in da so imeli možnost participacije. Drugačne rezultate je raziskava pokazalo o tem v pasu 1500 m, tam so vprašani poudarili, da ne verjamejo v možnost participacije pri širši problematiki upravljanja odlagališča. Kar je še pomembneje, pokazalo se je relativno nizko zaupanje do odgovornih institucij, največjo nezaupljivost so tu ponovno zabeležili v pasu 1500m od odlagališča, v povprečju pa večina prebivalcev izraža nezaupanje in dvom v institucije, ki vodijo postopke (ARAO in občina), oziroma velik strah, da bodo prebivalci ogoljufani (prav tam).

Po potrditvi lokacije odlagališča, pa se je ARAO odločila ukiniti Lokalno partnerstvo Krško¹³, z razlogom ki sem ga že navedla, torej, ker zanj ni ne pravne osnove ne finančnih sredstev. Kot sem že omenila v začetku poglavja, so bili člani Lokalnega partnerstva mnenja, da je ukinitvev nezakonita, saj je bilo v začetku delovanja partnerstva obljubljeno, da se bo to nadaljevalo tudi po umestitvi odlagališča v prostor in v času razgradnje. Trenutno se pojavljajo pobude o obnovitvi partnerstva, s tem se sooča predvsem Lokalno partnerstvo Brežice. Vendar tudi tu prihaja do zapletov. Brežiški občinski svet je namreč podal sklep o nadaljevanju partnerstva po potrditvi lokacije, ARAO pa doslej z njimi ni hotela sodelovati. Po dogodkih japonske Fukušime pa naj bi ponovno iskala stik s krajevnimi skupnostmi na teh

¹³ Ukinila je tudi Lokalno partnerstvo Brežice.

območjih. Stane Radanovič, predsednik KS Šentlenart, je na tiskovni konferenci Lokalnega partnerstva Krško in Brežice julija 2011 povedal, »da jih pred začetkom gradnje odlagališča zopet potrebujejo, dosedanje partnerstvo pa je bilo po njegovih besedah navadno zavajanje in farsa, šlo je le za interes gnilega kapitala, za varnost ljudi pa nikogar ne skrbi« (Posavje.info 2011). Še en član partnerstva, Stane Preskar, je na tej tiskovni konferenci pritrdil, da bodo s partnerstvom nadaljevali v razširjeni obliki, kljub temu, da so bili v dosedanjem »zavedeni, prevarani, posiljeni in zavrženi« (prav tam).

Kljub temu, da se poudarja sodelovanje javnosti pri umeščanju odlagališča NSRAO, je iz zgoraj predstavljenih problemov razvidno, kako velik razkorak se kaže v razmerju moči med partnerji Lokalnega partnerstva. Javnosti je bilo onemogočeno sodelovanje in odločanje tako pri pobudah za referendum kot z ukinitvijo partnerstva, kljub temu da so za to imeli osnovo, v primeru posvetovalnega referenduma v Statutu občine Krško, v primeru ukinitve lokalnega partnerstva pa v Programu delovanje Lokalnega partnerstva v občini Krško. Četudi je lokacija potrjena, je nadzor javnosti nad izvajanjem zakona na primeru odlagališča še kako potreben. Gre namreč za rizično tehnologijo v okolju, v katerem živijo, še posebno pa bi se morali k temu usmerjati že zaradi aktualnih dogodkov v okviru jedrske nesreče v Fukušimi na Japonskem. Sodelovanje javnosti navsezadnje določa tudi Aarhuška konvencija, ki javnost umesti kot akterja v razmerje z državnimi institucijami in ji daje možnost participacije za okoljske probleme. Kljub tej možnosti pa se je torej izkazalo, da so oblastni akterji izkoristili možnost določanja pravil igre in tako javnost izločili iz komunikacijskega in odločevalskega procesa. Razmerje moči torej kaže, da javnost kot predviden enakovredni partner, to ni bila in da je igra moči določila prednost oblasti.

Razlog za to bi lahko bil tudi v pogoju za družbeno sprejemljivost odlagališča. Kot sem že omenila, je javnomnenjska raziskava pokazala, da v pasu 1500 m ni problem v družbeni sprejemljivosti, ampak v nadomestilu oz. renti. Na to so tudi vse bolj kazale razprave v partnerstvu. S potrditvijo Uredbe o DPN za odlagališče NSRAO, je postala občina Krško upravičena do 7,2 milijona evrov nadomestil za jedrske objekte, problem pa je nastal pri njeni delitvi. V začetku januarja 2010 so na zboru lokalnega partnerstva Krško (350 udeležencev) ugotovili, da obstaja večinska podpora predlogu delitve nadomestil 50:50 (polovična razdelitev med občino in upravičenci) za omejeno rabo prostora, obstajala pa so tudi nekatera drugačna mnenja, in sicer predlogi za porabo jedrske rente za skupne, nadstandarde programe, nadstandardne storitve na področju socialnega skrbstva, za obstoj in nadaljnji razvoj visokega

šolstva v občini in o enakovredni delitvi po celi občini (Posavje.info 2010b). Na zboru so se v podporo delitve 50:50 vrstili številni zagovori, od tega da je družbeno sprejemljivost treba plačati in da bodo pravico vzeli v svoje roke, do želje po izpolnitvi obljub iz preteklosti, ko so Krčanom obljubljali zastoj električno energijo in očitkov županu o netransparentnosti in negospodarnosti porabe jedrskih sredstev (prav tam). Župan se s tem predlogom ni strinjal, saj se je zavzemal za delitev 80:20, kjer bi bilo 20% namenjene upravičencem (Posavje.info 2010a).

Občinski svetniki so nato sprejeli sklep o načinu porabe nadomestila zaradi omejene rabe prostora, ki določa, da se 20% oz. 1, 46 milijona evrov od 7, 2 milijona evrov letnega jedrskega nadomestila nameni za programe, ki bi pomenili izboljšanje kvalitete življenja prebivalcev na območju občine Krško. Občina bi tako dodatno sofinancirala vrtce (približno polovico cenejši), dodatno sofinancirala letovanja otrok z medicinsko indikacijo, denar bo namenjen tudi 11-dnevnu brezplačno letovanje generacije šoloobveznih otrok v Nerezinah, za zimsko in letno šolo v naravi, za višjo pomoč ob rojstvu otroka (iz 200 na 300 evrov), dodatno bi se subvencionirala pomoči na domu (iz 50 na 70 %), del sredstev pa naj bi bil namenjen tudi za področje zaščite in reševanja, za informiranje v zvezi z jedrskimi objekti in krajevnim skupnostim (Posavje.info 2010c).

Prebivalci, ki živijo znotraj kroga s centrom v središču reaktorja jedrske elektrarne in polmerom 1500 m, razen prebivalcev Vrbine, ki so podpisali dogovor o izselitvi, pa so tako upravičeni tudi do letnega nadomestila, ki naj bi znašal 500 evrov bruto letno¹⁴. Želji prebivalcev znotraj pasa 1500 m torej spet ni bilo ugodeno, kot sem že omenila, so se zavzemali za polovično razdelitev. Sklep o 20% razdelitvi sredstev med prebivalce je na občinski seji podprlo 15 svetnikov in svetnic, nasprotovalo pa mu je sedem svetnikov iz vrst SDS, LDS in NSi (prav tam).

Družbena sprejemljivost je torej dejansko bila povezana z denarjem, kar pa so se zavedali na obeh straneh. Namreč občina je z vlado podpisala protokole o vlaganju v infrastrukturo in družbene dejavnosti, da bi lahko dosegla večjo verjetnost sprejemanja odlagališča v okolje. Začeli so veljati po potrditvi DPN, v njih pa je določeno sofinanciranje nove ceste Krško – Brežice, izgradnje obvoznice Krško in širokopasovnega omrežja za boljši dostop do sodobnih

¹⁴ Vrednost je občinski svet občine Krško sprejel na 42. seji občinskega sveta 28.9.2010.

telekomunikacijskih storitev, komunalne ureditve naselij, financiranje obnove gradu Leskovec in ostalih razvojnih projektov občine (Občina Krško 2009b).

9.2 TEŽAVE LOKALNEGA PARTNERSTVA

Da se v Lokalnem partnerstvu Krško kažejo slabosti, je v enem izmed svojih poročil poudarila že ARAO. Izpostavili so, da je sodelovalo malo lokalnih prebivalcev, opazen je bil razkorak med javnimi in zasebnimi interesi ter možnost nesporazumov in konfliktov zaradi ohlapnosti pravil in struktur partnerstva, ki so bila prilagojena potrebam lokalne skupnosti. Tudi ljudje se v partnerstvu niso počutili kot enakopraven partner, na kar so opozorili predstavniki partnerstva, najbolj žgoč problem pa je, da jim ni bila dana možnost neposredno izraziti svojo voljo glede umestitve odlagališča. Očitki so prihajali tudi s strani Lokalnega partnerstva Brežice, ki so se v primerjavi z občino Krško počutili neenakovredno obravnavane. Vključeni v partnerstvo pa so slednjega kljub vsemu ocenili kot ustrezno obliko za pretok informacij in novih znanj med deležniki, kar prispeva k boljši informiranosti občanov, odpira razprave o perečih problemih in iskanje sprejemljivih rešitev. Po njihovem mnenju bi lokalno partnerstvo ohranili tudi v naprej, a bi ga spremenili na podlagi izkušenj (Posavje.info 2009c). Letos je Računsko sodišče pripravilo revizijsko poročilo o izbiri lokacije odlagališča NSRAO. Med slabostmi partnerstva so našli podobne opazke, kot jih opisuje že predstavljeno poročilo ARAO, med pozitivnimi lastnostmi partnerstva pa je bilo zapisano, da je bilo »lokalnemu prebivalstvu omogočeno aktivno sodelovanje v postopkih umeščanja odlagališča, pripravljenih je bilo več neodvisnih študij o vplivih odlagališča, izvedeni so bili ogledi delujočih odlagališč, organizirano informiranje in izobraževanje lokalnega prebivalstva o poteku postopka umeščanja odlagališča ter omogočena udeležba v mednarodnih projektih Cowam in Practice (CIP)¹⁵« (Računsko sodišče 2011, 66). Priporočilo, ki ga v ta namen ponujajo ARAO na Računskem sodišču, je, da naj agencija v nadaljnjih postopkih skrbi za zagotavljanje dolgoročne sprejemljivosti odlagališča nizko in srednjeradioaktivnih odpadkov v lokalnem okolju. Priporočajo tudi, da naj prouči možnost oblikovanja sodelovanja lokalnega prebivalstva ob upoštevanju kriterijev umestitve odlagališča v lokalno skupnost in

¹⁵ Namenjen je bil izboljšanju upravljanja lokalnih partnerstev.

oddaljenosti od odlagališča in možnost vključitve zainteresirane širše javnosti, ki želi biti ustrezno obveščena in želi komunicirati z upravljavcem jedrskega objekta (prav tako, 67).

Iz končnega poročila, ki se je nanašalo na Strokovne podlage za oblikovanje in razvoj lokalnih partnerstev pri izgradnji odlagališča NSRAO (Kos 2008) in katerega namen je bil oceniti dotedanje izkušnje pri delovanju lokalnih partnerstev v občini Brežice in Krško, je razvidno, da se je že pri sodelovanju na fokusnih delavnicah pokazala zadržanost, ki so jo ocenili kot posledico nezaupanja v ključne akterje, ki so sodelovali v postopku umeščanja. Izkazalo se je tudi, da udeleženci niso zaupali napovedim, ki naj bi pripeljali do konsenzualnih odločitev in do tehnično in družbeno najbolj sprejemljive lokacije, kot tudi veliko nezaupanje do jedrskih institucij in razkritje avtoritarno vodenega procesa odločanja, ki je za lokalne prebivalce nesprejemljiv (Kos 2008, 7–10). Ponovno se pokaže razcep razmerja med akterji, saj ljudje kot akter niso občutili tega, kar je na prvem skupnem sestanku vseh odborov poudaril bivši direktor ARAO: da je cilj ARAO umestiti objekt tako, da dosežejo soglasje občanov oz. njegovo družbeno sprejemljivost v celotnem lokalnem območju (Tematski odbori 2006a, 4).

Še eden izmed najbolj izpostavljenih problemov poleg nezaupanja do vodilnih institucij je bil dostop do informacij. Čeprav je bil prvoten vtis, da so vse informacije dostopne vsem zainteresiranim, so udeleženci fokusne delavnice izjavili, da to še ni bilo doseženo. Bili so mnenja, da je podajanje informacij treba prilagoditi znanju prejemnika in diferencirati glede na interese posamezne interesne skupine. Proces informacijskega prilagajanja pa ni enostaven in je lahko tudi ne/namerno zlorabljen (Kos 2008, 7–10). Da javnost ni bila dovolj informirana, je razvidno tudi iz zapisnika tretje¹⁶ delavnice odborov Lokalnega partnerstva Krško (Tematski odbori 2006b, 2–3), kjer so iz Odbora za izpolnjevanje načel Aarhuške konvencije zahtevali, da se javnosti pred odločanjem zagotovijo vse informacije za družbeno sprejemljivost.

Iz fokusne delavnice, je bil razviden očitek, namenjen ARAO, ki naj ne bi v zadostni meri skrbela za interaktivnost oz. za povratne informacije, proces informiranja se je izkazal za preveč ciljno usmerjenega in ni dosegal visokih kriterijev zagotovljenih z Aarhuško konvencijo. Hkrati pa so do ARAO pokazali veliko nezaupanja kot tudi do predstavnikov t. i. nuklearnih institucij, ki so jih poimenovali skupno kar »jedrski lobij«. Udeleženci so

¹⁶ 17. januarja 2008.

izpostavili še negativno vlogo medijev, ki so podpihovali konflikte. Četudi se takšno stališče jemlje z rezerv, o je jasno, da so mediji delovali v nasprotju s prakso dobrega informiranja, brez ustrezne medijske informacijske podpore pa širše soodločanje lokalnega prebivalstva ni mogoče. Tudi takratna razprava o kompenzacijah se je izkazala za zelo občutljivo, namreč pojavljalo se je vprašanje, če odlagališče ni nevarno, zakaj sploh razpravljati o kompenzacijah. Občutljivost pa se je pokazal tudi pri dejstvu, da pristajanje na kompenzacijo kaže na to, da je soglasje ljudi mogoče kupiti. Med razpravo v fokusni delavnici je bilo opazeno tudi, da so udeleženci dvomili v demokratičnost Lokalnega partnerstva in da sama ustanovitev te institucije ne zagotavlja tudi pravilnosti končne odločitve glede lokacije odlagališča. Pokazalo se je tudi vprašanje dvojnosti lokalne ravni – ali jo zavzemajo predstavniki konkretne občine oz. ali je lokalna raven nižji nivo od občinskega? Na pomembnost tega vprašanja kažejo namreč kritike preveč samostojnih potez predstavnikov občin, ki so sprejeli odločitev, da bo prostor njihove občine vključen v preverjanje sprejemljivosti lokacije odlagališča, ne da bi to preverili pri neposredno prizadetih ljudeh (Kos 2008, 7–10).

Da bi občinski svet upošteval mnenje ljudi, je bil tudi eden izmed predlogov na tretji delavnici odborov partnerstva (Tematski odbori 2006b, 2–3), člani so zahtevali, naj občinski svet sprejme zavezujoč sklep, ki bi jih obvezal, da končno odločitev o odlagališču sprejmejo skupaj z občani in jim da jasno vedeti, kdo, kdaj in kako bo odločal.

Vprašanja, ki so še begala udeležence fokusne delavnice, so bila tudi, kako doseči reprezentativnost lokalnega partnerstva, kako bo financirano delovanje in kakšne bodo pristojnosti pri sprejemanju končne odločitve. Pri tem so udeleženci močno podpirali referendumsko obliko odločanja, pokazalo pa se je tudi vprašanje prostorske zamejitve prebivalcev, ki bi imeli pravico glasovanja. Kot je bilo razvidno iz razprave, bi bila najbolj pravilna oblika odločanja referendum med prebivalci, ki živijo v bližini bodočega odlagališča tudi ne glede na obstoječe administrativne (občinske) meje (Kos 2008, 10).

Da se je kazalo nezaupanje do občinskih in državnih institucij in da je večina podpirala referendum, je opazno tudi iz razprav na srečanjih Lokalnega partnerstva Krško. Edo Komočar iz Odbora za uresničevanje načel Aarhuške konvencije je bil mnenja, da noben odbor kot tudi občinski svet nimajo pristojnost, da odločajo v imenu prebivalcev. Za oblikovanje končne odločitve o umestitvi odlagališča NSRAO je predlagal zbor občanov, kjer bi se pridobil konsenz čim večjega števila prebivalcev in na podlagi katerega bi občinski svet

podal končno odločitev, predlagal je tudi posvetovalni referendum (Tematski odbori 2008, 4). Andrej Škrabec je bil prav tako v dvomu glede zaupanja občinskemu svetu za takšno odločitev. Nakazal je, da mu ne gre zaupati in da se Aarhuška konvencija uresničuje le preko občanov in njihovih zahtev (prav tako, 5).

Pobuda prebivalcev za posvetovalni referendum, kot sem že opisala, ni bila upoštevana. Kot sem že prikazala v prejšnjem poglavju, so oblastne institucije prevladale nad željo ljudi, četudi je še v času umeščanja DPN, Miran Veselič, bivši direktor ARAO zagotavljal, da odločitev ni možna brez odločitve prebivalcev, saj ne bi noben minister podpisal brez privolitve prebivalcev in da je bila ARAO prva inštitucija, ki je predlagala ustanovitev in delovanje lokalnega partnerstva (prav tako, 4).

Na delavnici, ki so jo za namen projekta Strokovna podlaga in razvoj lokalnih partnerstev pri izgradnji odlagališča NSRAO (Kos 2008) izvedli s člani lokalnih partnerstev Krško in Brežice in naključnimi opazovalci delovanja partnerstva, so še dodatno razvidni nekateri bistveni problemi lokalnega partnerstva, zastopanja in odločanja ljudi in informiranosti. Iz ugotovitev te delavnice je opazna dvojnost dojemanja lokalnega partnerstva, saj so bili nekateri zelo kritični do takratnega delovanja partnerstva, drugi pa so kljub kritiki imeli pozitivno mnenje o partnerstvu kot obliki participacije neposredno prizadetih prebivalcev za tak okoljski problem, kot je odlagališče NSRAO. Pokazalo se je, da je bilo v partnerstvu kar veliko nejasnosti, tako pri informiranju, sodelovanju in odločanju, zaupanju ljudi in koordinaciji dela.

Večina sodelujočih je ustanovitev partnerstva interpretirala pozitivno, čeprav je obstajal dvom v demokratičnost delovanja. Razlog za to so bile dotedanje izkušnje in nezaupanje v verodostojnost državnih, občinskih oz. poslovnih institucij. Pri izražanju splošnih ocen za takratno delovanje partnerstva se je izkazalo, da so bila pričakovanja glede partnerstva veliko večja. Dogovorjene zamisli po mnenju udeležencev skupine niso bile izvedene, prihajalo je do tekmovanja med partnerstvom Krško in Brežice, vsebinska vprašanja so nadomestila razmišljanja o usmerjanju denarja, kazal se je vtis, da je celotno proceduro vodila politika, ta pa naj bi tudi imela vpliv na stroko. Za mnoge je bila institucionalna oblika delovanja partnerstva preveč komplicirana, po mnenju udeležencev z namenom, da je to kompetentnejšim omogočilo nadzor (Kos 2008, 21–22).

Ustanavljanje partnerstva se jim je zdel kot slepilni manever, saj naj bi bilo jasno, da gre samo za denar oz. za koliko se bodo prebivalci prodali. Bili so mnenja, da prizadetih ljudi ni nihče poslušal, da ni bilo pravočasnih informacij in stika s pristojnimi institucijami. Tudi zadolžitve

so bile nejasne, padla je motivacija članov partnerstva, država se je premalo vključevala, partnerstvo pa se je preveč ukvarjalo z interesi nekaterih posameznikov. Klima v partnerstvu se jim je zdela neustrezna, partnerstvo pa naj bi bilo ustanovljeno zato, da bi zadostili predpisom Evropske unije in Aarhuške konvencije, kot pa željam ljudi (prav tako, 22).

Navkljub mnogim kritičnim komentarjem, mnenjem, stališčem, ocenam je bilo skorajda konsenzualno mnenje udeležencev, da je način vključevanja lokalnega prebivalstva v proces soodločanja glede ureditve trajnega odlagališča NSRAO v institucionalni obliki partnerstva ustrezno in da je smiselna oblika tudi za prihodnje sodelovanje po sprejetju DPN (Kos 2008, 23).

Pri soočanju mnenj o dojetju partnerstva v lokalni javnosti se je izkazalo, da je koordinacijskemu odboru Krško skoraj vedno predsedoval župan, koordinacijski odbor je tudi prevzel vlogo celotnega Lokalnega partnerstva Krško. Kritiko na delovanje Koordinacijskega odbora so podali člani partnerstva tudi na skupnem sestanku odborov, Koordinacijski odbor naj ne bi opravljal svoje vloge (vodenje in usmerjanje ostalih odborov), prav tako pa naj ne bi bila primerna njegova struktura, saj je bil sestavljen iz preveč članov oblasti (Tematski odbor 2008, 5).

Udeleženci fokusnih delavnic so tudi poudarili, da bi morala biti strokovna mnenja bolje predstavljena in da je bilo mogoče o odprtih vprašanjih še razpravljati v okviru partnerstva, da pa je bil dialog otežen predvsem zaradi taktičnih oz. strateških razmislekov, saj so vsi varovali svoja pogajalska izhodišča. Poudarili so tudi močan občutek, da vsi lokalni prebivalci niso bili enako obravnavani. Sicer pa se je v okviru te debate pokazala dvojnost, saj so na eni strani mnogi izrekli zelo kritične pripombe na informacijski funkciji partnerstva, opazna pa so bila tudi stališča, da je partnerstvo prispevalo k boljšemu pretoku informacij (Kos 2008, 23–24). Odbor za uresničevanje načel Aarhuške konvencije je na svoji delavnici ravno tako izpostavil, da je javnost bila premalo, ne dovolj objektivno in na nerazumljiv način obveščena o vprašanju jedrskih objektov (Odbor za uresničevanje načel Aarhuške konvencije 2007, 5).

Izražena je bila tudi pripomba, da je bilo partnerstvo dejansko organizirano prepozno, da bi morali s takšno prakso začeti že povsem na začetku procesa iskanja končnega odlagališča. Ker je bilo partnerstvo ustanovljeno v zadnji fazi, tik pred odločitvijo o lokaciji odlagališča, so se zbuvali pomisleki, da je vse skupaj zgolj predstava namenjena vzbujanju vtisa o demokratičnosti postopkov izbora, ki jo je treba odigrati predvsem zaradi EU iniciative (Kos 2008, 24). Tudi iz zapisnikov odborov Lokalnega partnerstva Krško je razvidno, da so se

pojavljala ugibanja o pravočasnosti ustanovitve. Na prvem srečanju Odbora za trajnostni razvoj¹⁷ je takrat njegov član Vojko Sotošek opozoril, da je ustanavljanje odborov v primerjavi s potekom DPN prepozno in da ne bodo uspeli pravočasno zasnovati odločitev oz. bodo te zamujale (Odbor za trajnostni razvoj 2006, 1).

Iz zapisnikov odborov je tudi razvidno, da večina le-teh ni imela rednih vsakoletnih sestankov. Zanimivo je vprašanje financiranja odborov, saj so člani delali prostovoljno, plačano je bilo samo vodstvo – imeli so financirane materialni in potne stroški. Že tukaj se je dejansko nekaterim ljudem iz oddaljenih krajev onemogočilo, da bi prišli na sestanke, saj so si morali potne stroške kriti na svojo roko. Četudi so se nekateri v partnerstvu zavzemali za enakopravnost med akterji tudi pri delitvi stroškov, so člani Koordinacijskega odbora sprejeli sklep, da so člani odborov upravičeni do potnih stroškov in plačila sejin (Koordinacijski odbor 2007, 5). Zapisniki kažejo tudi na to, da v odborih ni sodelovalo veliko ljudi, sestankov so se večinoma udeleževali le redni člani in ob različnih strokovnih temah tudi strokovnjaki. Vodilno vlogo so skušale igrati oblastne institucije, tako župan, kot člani Občine Krško in tudi predstavniki ARAO, ki so izkoriščali prednost predhodnega poznavanje teme in področja. Mnogokrat se je med njimi pokazalo navzkrižje interesov, predvsem pa je vidna velika vloga in pritiski župana ter slabo komuniciranje med občinskim svetom in odbori, saj velikokrat niso dobili odgovora na različne predloge in pobude, ali pa so nanje čakali dlje časa kot je bilo potrebno.

9 ZAKLJUČEK

Okoljska problematika je v proces soodločanja o okoljskih problemih vnesla novo razmerje akterjev. Javnost je pridobila neposredno pravico odločanja in tako postala del odločevalskega procesa skupaj z oblastnimi akterji. Takšno pravico je javnosti omogočila Aarhuška konvencija, ki jo je leta 1998 podpisala tudi Slovenija. Na njeni podlagi je bilo zgrajeno tudi Lokalno partnerstvo Krško, katerega namen je bil doseči družbeno sprejemljivost odlagališča NSRAO med prebivalci in vključevanje ljudi v komunikacijski proces in soodločanje, česar pri iskanju lokacij odlagališča v preteklosti niso naredili in so naleteli na velik odpor ljudi.

¹⁷ 16. maja 2006.

Pretekle izkušnje so bile razlog za spremembo komunikacijske forme. Tako naj bi se odvijal demokratičen postopek izbora, v katerem je bila javnost postavljena ob bok ostalim akterjem kot enakovreden partner. Sama sistemska določitev pravil, pa še ne pomeni nujno, da se bo postopek tudi tako izvajal.

Javnost lahko pri oblikovanju politik (policies) naleti na številne ovire in na premoč oblastnih akterjev, ki jim vsilijo svoje pobude in interese. Demokratičnost izvajanja procesa soodločanja je lahko le navidezen, saj se v praksi velikokrat pokaže ravno nasprotno. Tako je bilo tudi na primeru odlagališča NSRAO in delovanja Lokalnega partnerstva Krško.

Sodelovanje v obliki partnerstva je primerno za probleme nacionalnega pomena, mednje sodi tudi odlagališče NSRAO. Ker gre za rizično tehnologijo, umeščeno med ljudi, ki živijo v neposredni bližini, je toliko bolj razumljivo, da se upošteva njihove pobude, želje in interese. To so skušali storiti tudi pri Lokalnem partnerstvu Krško, vendar se je kmalu pokazalo, da se je razmerje moči kljub začetni zastavitvi, da bodo ljudje enakovreden partner, nagnilo v prid oblasti.

Kot sem že predstavila v jedru diplomske naloge, so ljudje naleteli na številne ovire. Njihova neposredna želja, da bi se za odločitev o odlagališču izvedel posvetovalni referendum, je bila zavrnjena. Kljub temu, da so zbrali zadostno število podpisov po navodilih Statuta Občine Krško, je bil njihov predlog zavrnjen tako s strani župana Občine Krško kot tudi Upravnega sodišča z razlogom, da se referendum ne more izvajati samo za štiri KS, ki mejijo na odlagališče.

Kot je razvidno iz že obstoječih poročil o delovanju partnerstva, zapisnikov odborov in pričevanja ljudi, se ti prav zaradi tega niso počutili kot enakovreden partner, dvomili pa so tudi v demokratičnost partnerstva, saj je v njem veliko vlogo igral župan, prav tako so bili nekateri odbori, npr. Koordinacijski odbor, sestavljeni iz preveč ljudi iz sistema oblasti. Nezadovoljiv je bil tudi proces informiranja, saj naj ne bi bil pravočasen, prav tako so se člani odborov pritoževali nad prepozno ustanovitvijo partnerstva, saj je takrat že potekal postopek DPN in tako niso uspeli pravočasno sprejeti določenih odločitev in smernic. Do ARAO in Občine Krško se je kazalo tudi veliko nezaupanje, ljudje so menili, da imajo vpliv na strokovnjake, hkrati pa so dvomili v njihov demokratičen proces odločanja, ki naj bi bil samo navidezen, v smislu zagotovitve zahtev Aarhuške konvencije, navzven pa se je kazala drugačna slika. Veliko trenja so povzročila tudi nadomestila, saj so se prebivalci počutili podkupljive za doseg družbene sprejemljivosti. V odločanju pri razdelitvi nadomestila, ki ga

Občina Krško dobi za jedrske objekte, pa so ljudje spet potegnili krajši konec, saj se je razmerje razdelitve 80:20 (80% nadomestila pripada občini, 20% nadomestila pa ljudem) obrnilo v prid občine, ljudje pa so se potegovali za polovično razdelitev. Kljub temu, da se je v začetnih postavitvah partnerstva in v programu dela zagotavljalo, da bo partnerstvo trajalo tudi v času umestitve in v času odlagališča, temu ni bilo tako. ARAO je partnerstvo po sprejetju DPN ukinila z razlogom, da ni ne pravne ne finančne osnove za nadaljevanje partnerstva. Temu je sledil velik odpor ljudi, ki so takšno odločitev sprejeli kot nezakonito, saj so bila začetna zagotovila, kot sem že opisala v diplomski nalogi s strani ARAO drugačna. S tem se tudi pojavlja vprašanje manipulacije oblasti nad ljudmi, saj so na tak način ukinili javni nadzor nad objektom, ki zaradi svojega tveganja in nevarnosti za vsesplošno varnost in zdravje ljudi, takšen nadzor potrebuje in je nujen, poleg tega pa je bilo partnerstvo ukinjeno ne da bi ljudje imeli možnost odločanja o morebitni ukinitvi. Ukinitve postavlja pod vprašaj demokratičnost izvajanja tako partnerstva kot vseh nadaljnjih postopkov gradnje in umeščanja odlagališča v prostor. Družbeno sprejemljivost objekta so skušali povečati z sodelovanjem ljudi, s tem dejanjem pa se kaže ravno nasprotni učinek. Kljub temu, da so javnomnenjske raziskave pokazale da je objekt NSRAO sprejemljiv za večino prebivalcev, se je v krogu 1500 m od odlagališča pokazala najmanjša družbena sprejemljivost. Ta je pogojena tudi z denarnim nadomestilom oz. kompenzacijo, ki je bila nekako mejnik družbene sprejemljivosti, saj so oblasti vedele, da bodo z denarjem nekatere ljudi pridobili v krog odobravanja sprejetja odlagališča.

Problem, ki ga še želim izpostaviti za prikaz razmerja moči in navidezne demokratičnosti in enakovrednosti akterjev je tudi ta, da je sam Program delovanja Lokalnega partnerstva v Občini Krško določal, da odločitev o umestitvi odlagališča NSRAO v prostor ne sprejema partnerstvo, ampak občinski svet Občine Krško. Lokalno partnerstvo je lahko samo prispevalo skupno poročilo predloga odločitve z obrazložitvijo, ki ga je predhodno obravnaval občinski svet. Tukaj se torej še dodatno pokaže, da so ljudje sodelovali v komunikacijskem procesu, ne pa pri odločanju.

Iz tega lahko sklepamo, da se je v Lokalnem partnerstvu Krško med akterji pojavil konflikt interesov in podreditev ljudi drugim akterjem, ki so za to podreditev ponujali denarno nagrado, se pravi denarno nadomestilo za odlagališče. Takšno opredelitev razmerja moči predstavljata tudi Bachrach in Baratz (1963, 633), kar že opisujem v četrtem poglavju diplomske naloge, kjer so predstavljeni teoretični pogledi na politično moč. Iz teh teoretičnih

opredelitev različnih avtorjev lahko na primeru odlagališča NSRAO in delovanja Lokalnega partnerstva Krško potrdimo tudi, da so se med akterji kazale vse tri oblike moči: relacijska, kompenzacijska in pogojna. Relacijsko lahko torej prepoznamo iz že omenjene opredelitev moči Bachracha in Baratza, kompenzacijsko in pogojno pa podrobneje opisuje Galbraith (1983, 11–12). Kompenzacijska moč se kaže v podreditvi akterjev za denarno nagrado, kar je razvidno tudi iz primera Lokalnega partnerstva. Ljudje kot akter se zavedajo te podreditve oz. se podredijo ravno zaradi dobljene nagrade, kar akter, ki ima premoč izkorišča, v našem primeru torej ARAO in Občina Krško. V Lokalnem partnerstvu se je kazala tudi pogojna moč, saj so bili ljudje deležni mnogih izobraževanj, predavanj različnih strokovnjakov, dobili so razne zloženke in brošure z namenom, da bi se bolje seznanili o odlagališču, nevarnosti, postopkih itd. V takšni obliki izobraževanju pa ni namen samo bolje izobraziti ljudi, jih informirati in seznanjati, ampak se vse to kaže tudi pod lastnostmi pogojne moči, ki takšne načine obravnava za menjavo prepričanja tistih, ki se želijo podrediti, vse to pa poteka ne nevidljiv, prikrit način. Opazna je tudi selektivnost, ki omogoča uveljavljanje določenih interesov. Offe jo razdeli na štiri stopnje, in sicer selektivnost na ravni strukture, ideologije, procesa in represije (Offe 1985, 39–40). V Lokalnem partnerstvu Krško se selektivnost kaže na ravni strukture in ravni procesa. Raven strukture predvideva omejitve materialnih virov in informacij ter politiziranje samo določenih vsebin s strani oblasti. ARAO in Občina Krško sta že zaradi svoje oblastne možnosti določali agendo in dostop določenih pobud na dnevni red, tudi odločanje o potrditvi DPN je bilo v rokah Občinskega sveta Občine Krško in kolikor je bilo razvidno iz mnenj udeležencev Lokalnega partnerstva Krško, njihove pobude mnogokrat niso bile upoštevane. Sicer so bili materialni viri za delovanje partnerstva sprva zagotovljeni, ob ukinitvi pa je ARAO prav financiranje izpostavila kot enega izmed razlogov za ukinitve. Kot materialno omejitev lahko izpostavimo tudi financiranje sejnin in stroškov prevoza samo vodstvenemu odboru partnerstva, medtem ko so ostali ljudje npr. na srečanja morali prihajati z lastnim financiranjem prevoza. Na ravni strukture je viden tudi problem informiranja, ki med tremi akterji partnerstva ni potekalo tekoče, mnogokrat pa je bilo opozorjeno tudi na slabo komunikacijo med Občinskim svetom in ljudmi v okviru partnerstva, ki so dolgo čakali na odgovore oz. na to, da njihove pobude občinski svet sploh uvrsti na dnevni red in jih obravnava. S tem pa se pokažejo tudi določene karakteristike selektivnosti na ravni procesa, ki dajejo določenim vsebinam politike večjo možnost za uveljavitev in dajejo prednost določenim interesom. V takšnem razmerju moči pa prepoznamo tudi socialno moč, ki jo je opredelil Numann (1992, 301) in se kaže pri gospodovanju človeka nad človekom, izvaja pa

se z različnimi sredstvi oz. tehnikami, ki se jih ljudje lahko poslužujejo: vzgoja, propaganda, materialne pobude, prisila do terorja in druge.

Iz zgoraj naštetih ugotovitev razmerja moči med akterji v Lokalnem partnerstvu je razvidno, da prva bitka demokratičnosti, kot pravi Lukšič (2009a, 13), res poteka na institucionalnem področju, ki je odvisen od razmerja moči med akterji, poleg tega pa se izkaže, da je pogoj za branjenje referenc, pobud in interesov posameznikov ta, da jim mora biti ta možnost dana že na ravni sistema, v nasprotnem primeru se kaže empatija do drugih, slaba informiranost in omejitve razvoja kritičnih veščin za obrambo svojih pogledov (Warren 1996, 242). Takšne lastnosti so vidne tudi na primeru Lokalnega partnerstva Krško, kjer se je po začetnem velikem zanimanju ljudi in participaciji kasneje pokazal velik upad, kar pa kaže na to, da samo sistemsko zagotovilo še zdaleč ni dovolj, saj praksa razkrije pravo razmerje moči in delovanje akterjev. Pri tem je torej razvidno, da je še kako pomembna komunikacijska forma in zavest o pomenu njene ustrezne oblike.

Klub temu, da je osnovni način izgradnje komunikacijske forme za dosego družbene sprejemljivosti odlagališča NSRAO v obliki partnerstva eden izmed načinov sodelovanja državljanov z večjo oz. naraščajočo stopnjo moči odločanja po Arnsteinovi (1969, 2 – 3), pa se v praksi izkaže, da je bila ta določena oblika participacije ljudi za primer odlagališča NSRAO zgolj navidezna, saj je imel dokončno moč za odločanje o odlagališču že po programu partnerstva določen občinski svet. Ljudje so sicer imeli v okviru partnerstva možnost sodelovanja in dajanja pobud, vendar če gledamo končni rezultat, te niso bile v celoti upoštevane oz. so bile samo del formalnega delovanja partnerstva. Tako lahko po Arnsteinovi, ki obravnava lestvico sodelovanja ljudi v osmih stopnjah in je podrobneje opisana v petem poglavju diplomske naloge, sklepamo, da so ljudje v končni fazi ostali v razmerju do oblastnih institucij v prvih petih fazah: manipulacija, terapija, informiranje, konzultiranje in pomiritev, medtem ko oblike sodelovanja ljudi v obliki partnerstva, kjer imajo ljudje že večjo moč odločanja ne moremo potrditi, prav tako ne naslednjih dveh stopenj, t.j. delegiranja moči in nadzora državljanov. Za prvi dve obliki Arnsteinova (Arnstein 1969, 2–3) trdi, da gre za neparticipiranje, kot nadomestek za resnično sodelovanje v obliki »izobraževanja« in »zdravljenja« državljanov, stopnji informiranja in konzultiranja omogočite tistim brez moči, da dobijo določene informacije, vendar te niso dovolj, da bi njihovi pogledi vplivali na stran vladajočih, saj državljanji ne razpolagajo z mehanizmi, ki bi jim to omogočili. Na nivoju pomiritve, imajo državljanji pravico za svetovanje, prevladujoča oblika odločanja pa še vedno ostane v rokah vladajoče strukture. Partnerstvo naj bi omogočalo pogajanje in doseganje

konsenza z ljudmi na oblasti, kar pa se v primeru Lokalnega partnerstva Krško ni pokazalo v celoti. Delegirana moč in nadzor državljanov ljudem dajeta možnost sprejemanja odločitev, vendar tudi nista bili izraženi pri odločanju o odlagališču NSRAO (Arnstein 1969, 2–3).

Četudi Arnsteinova nadzor ljudi postavi kot hipotetično možnost sodelovanja ljudi, torej do katere stopnje se to sodelovanje lahko razvije, pa je ta oblika sodelovanja zelo smiselna za primer okoljskih problemov, še posebno rizične tehnologije, med katere sodi tudi odlagališče NSRAO in predstavlja tveganje za družbo. Tveganja po Becku (2001, 57) oblikujejo skupnost tveganja, ki pripadnikom različnih razredov, strank, poklicnih in starostnih skupin omogoča, da se organizirajo v državljanske pobude z namenom preprečitve nevarnosti, ki jih prinašajo jedrska energija, strupeni odpadki ali očitno uničevanje narave in temeljna ideja, ki vleče naprej družbo tveganja je varnost. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je sodelovanje in organiziranje ljudi za takšne primere, kot je odlagališče NSRAO še kako pomembno prav zaradi njihove nadzorne vloge in pravice vedeti kaj se z odlagališčem dogaja, in da je ukinitvev partnerstva velika izguba tako za demokratičen način odločanja o odlagališču kot tudi za splošno varnost in zdravje ljudi.

Na podlagi zgoraj naštetih in strjenih ugotovitev lahko potrdim zastavljene hipoteze, ki se glasijo:

- 1. Odnos med akterji za odlagališče NSRAO kaže na politično (pre)moč oblastnih institucij nad javnostjo kot predvidenim enakovrednim akterjem.***
- 2. Javnost ni bila popolnoma enakovreden partner.***
- 3. Sprememba komunikacijske forme na podlagi preteklih neuspešnih poskusov iskanja lokacije za odlagališče NSRAO je vključila participacijo javnosti, a ni dosegla popolne družbene sprejemljivosti odlagališča NSRAO v Vrbini med prebivalci.***

Glavni razlogi za potrditev hipoteze so ukinitvev partnerstva in s tem ukinitvev demokratičnega nadzora javnost nad rizično tehnologijo v okolju, t.j. odlagališčem za NSRAO, preprečena možnost neposredne participacije javnosti preko posvetovalnega referendumu, v programu delovanja lokalnega partnerstva določena pravila odločanja, ki javnost vključijo v proces komuniciranja, ne pa odločanja, ki ostane v rokah občinskega sveta, ter nezadovoljiv način komunikacijske forme med ARAO, občino in javnostjo pri doseganju družbene sprejemljivosti. Ta je bila namreč določena tudi z denarnim nadomestilom oz. kompenzacijo,

hkrati pa so bili cilji in namen za družbeno sprejemljivost določeni tudi s pravočasnim informiranjem javnosti, z upoštevanjem njihovih pobud in interesov in sodelovanjem pri odločanju, kar pa se je kot je razvidno iz naloge pokazalo za nezadovoljivo in samo navidezno demokratični proces. Kot so potrdili udeleženci partnerstva, to ni doseglo svojega namena in cilja, k večjem je z neupoštevanjem javnosti pri odločanju povzročilo umik in pomanjkanje zanimanja.

Lokacija odlagališča NSRAO je kljub trenjem med akterji potrjena. Uspeh tukaj žanjejo predvsem oblastne institucije oz. akterji – Občina Krško in ARAO kot zastopnica države. Njihov namen, potrditev lokacije trajnega odlagališča odpadkov NSRAO, ki je bil v preteklosti večkrat neuspešen, je končno dosežen. Edini, ki so ostali z grenkim priokusom, so ljudje oz. tretji akter, javnost. Z ukinitvijo partnerstva so bili izvzeti iz procesa nadaljnje komunikacije in soodločanja ter pomembne funkcije nadzora na objektom, ki predstavlja tveganje za okolje. Edina razumna in demokratična rešitev bi bila ponovna ustanovitev javnega nadzora nad izvajanjem zakona za primer odlagališča v formi, ki ne bi bila začasna, ampak stalna, saj imajo ljudje pravico vedeti, kaj se s tako rizičnim objektom v bližini njihovih domov dogaja in kakšno tveganje povzroča, ne samo v času umeščanja in izgradnje objekta, ampak tudi v času več stoletnega delovanja, ko bodo v njem shranjeni NSRAO. Ljudje morajo dobiti zagotovilo o varnosti, ki je tudi za ta primer v rokah oblasti. Samo s pravilno komunikacijsko formo (ta se nanaša tako na način in pravočasnost informiranja kot tudi sodelovanja) med javnostjo in oblastjo, pa bi lahko dosegli večjo družbeno sprejemljivost in demokratičnost postopka odločanja.

10 LITERATURA

Aarhuška konvencija. 1998. Dostopno prek:

https://www.iprs.si/fileadmin/user_upload/Pdf/arhuska_konvencija.pdf (28. julij 2011).

ARAO. 2006. *Lokalno partnerstvo - vsebinske teze*. 2006. Ljubljana: ARAO.

Arao.si. 2009. *Javnomnenjska raziskava o sprejemljivosti odlagališča nizko in srednje radioaktivnih odpadkov na lokaciji Vrbina v občini Krško*. Ljubljana: FDV. Dostopno prek: http://www.arao.si/uploads/datoteke/Raziskava%20FDV%20%20KONCNO%20RAZSIRJEN%20POROCILO_novo_1.pdf (27. julij 2011).

--- 2010a. *Lokalno partnerstvo Sevnica*. Dostopno prek:

<http://www.arao.si/sodelovanje-z-javnostmi/lokalna-partnerstva/lokalno-partnerstvo-sevnica> (28. julij 2011).

--- 2010b. *Lokalno partnerstvo Krško*. Dostopno prek:

<http://www.arao.si/sodelovanje-z-javnostmi/lokalna-partnerstva/lokalno-partnerstvo-krsko> (28. julij 2011).

--- 2011. *Odlaganje NSRAO*. Dostopno prek:

<http://www.arao.si/odlagalisce-nsrao/varnost-odlagalisca/odlaganje-nsrao> (2. avgust 2011).

Arnstein, Sherry R. 1969. *A Ladder of Citizen Participation*. Dostopno prek: <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizenparticipation.html> A Ladder of Citizen Participation-Sherry R Arnstein (2. avgust 2011).

Bachrach, Peter in Baratz S. Morton. 1963. Decisions and Nondecisions: An Analytical Framework. *The American Political Science Review* 57 (3): 632–642.

Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.

Galbraith, John Kenneth. 1987. *Anatomija moči*. Zagreb: Stvarnost.

Grdešić, Ivan. 1995. *Političko odlučivanje*. Zagreb: Alina.

Koordinacijski odbor. 2007. *Zapisnik četrte seje Koordinacijskega odbora*. Krško: Občina Krško.

Kos, Drago in Milena Marega. 2002. Namen in struktura strokovnih priporočil za implementacijo Aarhuške konvencije v Sloveniji. V *Aarhuška konvencija v Sloveniji. Strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah*, ur. Milena Marega in Drago Kos, 9–10. Ljubljana: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo.

Kos, Drago. 2008. *Strokovne podlage za oblikovanje in razvoj lokalnih partnerstev pri izgradnji odlagališča NSRAO. Končno poročilo*. Ljubljana: FDV, Center za prostorsko sociologijo.

Lokalno.si. 2008. *Javna razprava o odlagališču NSRAO*. Dostopno prek: http://www.lokalno.si/2008/02/15/43559/aktualno/javna_razprava_o_odlagaliscu_nsrao/ (28. julij 2011).

--- 2009. *Krško: odločitev o referendumu v osmih dneh*. Dostopno prek: http://www.lokalno.si/2009/05/20/52344/aktualno/krsko_odlocitev_o_referendumu_v_osmih_dneh/ (29. julij 2011).

Lokalno partnerstvo Krško. 2006. *Program delovanja lokalnega partnerstva v Občini Krško*. Krško: Lokalno partnerstvo Krško.

Lukšič, Andrej A. 1998. Rizična tehnologija. Spodbujevalka demokratizacije parlamentarne demokracije. *Raziskovalec* 28 (2): 34–37.

--- 1999. Rizična tehnologija: izziv demokraciji k politični ekologiji. Ljubljana: *Časopis za kritiko znanosti* 27 (193): 11–337.

--- 2001. Rizične tehnologije kot izziv za premislek o odločevalskih formah. *Teorija in praksa* 38 (3): 412–422.

--- 2002. Odpiranje odločevalskega sistema. V *Aarhuška konvencija v Sloveniji. Strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah*, ur. Milena Marega in Drago Kos, 25–31. Ljubljana: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo.

--- 2009a. Konec demokracije? *Teorija in praksa* 46 (5): 7–28.

--- 2009b. Zavedanje državljanov o pomenu demokratiziranja političnih aren. V *Politološke refleksije*, ur. Andrej Lukšič, 105–121. Ljubljana: FDV.

Mattern, Mark. 2006. *Putting ideas into work. A practical introduction to political thought*. Lanham, Boulder, NY, Toronto, Oxford: Rowman and Littlefield, inc.

Mirković, Milada. 2002a. Zgodovina nastanka Aarhuške konvencije. V *Aarhuška konvencija v Sloveniji. Strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah*, ur. Milena Marega in Drago Kos, 13–14. Ljubljana: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo.

--- 2002b. Idejna zasnova Aarhuške konvencije. V *Aarhuška konvencija v Sloveniji. Strokovna priporočila za implementacijo Konvencije o dostopu do informacij, udeležbi javnosti pri odločanju in dostopu do pravnega varstva v okoljskih zadevah*, ur. Milena Marega in Drago Kos, 19–20. Ljubljana: Regionalni center za okolje za srednjo in vzhodno Evropo.

Neumann, Franz. 1992. *Demokratska i autoritarna država*. Zagreb: Naprijed.

Občina Krško. 2000. *Statut občine Krško*. Dostopno prek:

http://www.kostak.si/dokumenti/lokalni_predpisi/statut_obcine_krsko.pdf (29. julij 2011).

Občina Krško. 2009a. *Predlagatelji referendumu zavrnilo zahtevo za dopolnitev pobude po razširitvi referendumskega območja*. Dostopno prek: <http://www.krsko.si/novice.php?id=847> (28. julij 2011).

Občina Krško. 2009b. *Svetniki potrdili predlog državnega prostorskega načrta za odlagališče NSRAO*. Dostopno prek: <http://www.krsko.si/novice.php?id=882> (28. julij 2011).

Odbor za trajnostni razvoj. 2006. *Zapisniki prvega srečanja Odbora za Trajnostni razvoj v ustanavljanju*. 2006. Krško: Občina Krško.

Odbor za uresničevanje načel Aarhuške konvencije. 2007. *Zapisnik četrte delavnice Odbora za uresničevanje načel Aarhuške konvencije*. Krško: Občina Krško.

Offe, Claus. 1985. *Družbena moč in politična oblast*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Posavje.info. 2009a. *Vlada sprejela Uredbo o DPN za odlagališče NSRAO*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/novice/vlada-sprejela-uredbo-o-dpn-za-odlagalisce-nsrao-razpravljala-tudi-o-zadnjih-poplavah.html> (28. julij 2011).

--- 2009b. *Pobudo za referendum podpisalo 1425 volivcev*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/novice/pobudo-za-referendum-podpisalo-1425-volivcev.html> (28. julij 2011).

--- 2009c. *Lokalna javnost se bolj zaveda svoje vloge v postopku umeščanja odlagališča*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/novice/cip-lokalna-javnost-seboljzaveda-svoje-vloge-v-postopku-umescanja-odlagalisca.html> (28. julij 2011).

--- 2010a. *Individualna renta-NEK-odlagališče*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/prejeli-smo/individualna-renta-nek-odlagalisce.html> (29. julij 2011).

--- 2010b. *Ugotovili kam pes taco moli – k jedrski renti*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/novice/ugotovili-kam-pes-taco-moli-k-osebni-renti.html> (28. julij 2011).

--- 2010c. *Petina jedrske pogače med občane, del tudi za rento*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/novice/petina-jedrske-pogace-med-obcane-del-tudi-za-rento.html> (29. julij 2011).

--- 2011a. *Kritična ocena jedrskega stanja*. Dostopno prek: <http://www.posavje.info/novice/kriticna-ocena-jedrskega-stanja.html> (28. julij 2011).

Računsko sodišče. 2011. *Revizijsko poročilo*. Dostopno prek: [http://www.rsrs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/KC45CA0D4D70D2F5EC12578B9002F600F/\\$file/OdlagRA_O_SP0510.pdf](http://www.rsrs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/KC45CA0D4D70D2F5EC12578B9002F600F/$file/OdlagRA_O_SP0510.pdf) (29. julij 2011).

Rtvslo.si. 2009. *Sodišče pritrnilo občini Krško*. Dostopno prek: <http://www.rtvsllo.si/okolje/sodisce-pritrnilo-obcini-krsko/210163> (28. julij 2011).

Tematski odbori lokalnega partnerstva. 2006a. *Zapisnik prvega skupnega sestanka članov vseh tematskih odborov lokalnega partnerstva v ustanavljanju*. Krško: Občina Krško.

--- 2006b. *Zapisnik tretje delavnice odborov*. Krško: Občina Krško.

--- 2008. *Zapisnik tretjega skupnega sestanka odborov*. Krško: Občina Krško.

Warren, Mark. 1996. Deliberative Democracy and Authority. *American Political Science Review* 90 (1): 46–60.

Županov, Josip. 1985. *Samoupravljanje in društvena moč*. Zagreb: Globus.